

חנה בת-שחר

מעין הראל

חנה בת-שחר הוא שם העט של סופרת חרדית, ילידת 1944, המתגוררת ויוצרת בירושלים. לבת-שחר תואר שני בספרות עברית מהאוניברסיטה העברית בירושלים. קולה הספרותי הוא אחד הקולות המעניינים שהופיעו בספרות הנשים העברית של אמצע שנות השמונים, אז יצא לאור קובץ סיפוריה הראשון, סיפורי הכוס (1985). אחריו פרסמה עוד ארבעה קבצים של סיפורים קצרים ונובלות: לקרוא לעטלפים (1990); ריקוד הפרפר (1993); שם סירות הדיג (1997); יונקי הדבש המתוקים (1999), ושלושה רומנים: הנערה מאגם משיגן (2002); נימפה לבנה, שעירה ומשוגעת (2005) וצללים בראי (2008). עלילות יצירותיה נעות תכופות בין המרחב הירושלמי למרחב האמריקני, ורובן ככולן מסופרות מנקודת מבטן של נשים. הגיבורות מצטיירות כלכודות במסגרות פטריארכליות, כפופות להלכות המשפחה ולהלכות הדת או נאלצות להתקיים בצל חייהם של אחרים. אבל דווקא במציאות הזאת הן חוות התנסויות רגשיות עזות, אהבות אסורות, משאלות ותשוקות כמוסות, על-פי רוב תוך משיכה עזה אל הטאבו. נושאים חוזרים אלה ניכרים באופן גלוי וסמוי: בלשון עזת המבע של בת-שחר, בתיאורי הטבע העשירים, הבולטים בכל יצירותיה, ובגודש הדימויים והמטפורות, המלווה באיפוק עלילתי מפתיע דווקא. ספריה של בת-שחר זכו לאהדת הביקורת והמחקר, וכמה מסיפוריה תורגמו לאנגלית ולספרדית. ב-1984 זכתה בפרס נוימן ליצירת ביכורים על ספרה סיפורי הכוס, וב-1994 קיבלה את פרס ראש הממשלה על-שם לוי אשכול.

* מעין הראל מלמדת בחוג לספרות עברית, באוניברסיטת בן גוריון בבאר-שבע.

בסיפורה 'השונמית', הנדפס כאן לראשונה, שבה בת-שחר לכמה מן הנושאים המוכרים מיצירותיה הקודמות, אלא שהפעם היא עושה זאת על רקע העולם המקראי: היא כותבת מחדש את סיפורה של השונמית מספר מלכים, הסובבת בארץ ישראל של ימי המקרא. זוהי דמות נשית השונה לכאורה מן הגיבורות המודרניות שלה, אך בה בעת גם דומה להן.

מבחר מאמרים על יצירותיה של בת-שחר:

- א' הירשפלד, 'במחוז של טיטניה', הארץ, 23.2.1990, עמ' ב 8.
- י' אורן, 'מסע לאזורים האסורים', מאזנים סז, 6-7 (1993), עמ' 67-70.
- א' שי, 'ניסיון בריחה מכלא העקרות הרגשית', מעריב, 14.5.1993, עמ' 29.
- ת' הס, 'כבר אין לה עיכובים: קריאה פמיניסטית ב"לקרוא לעטלפים" לחנה בת שחר וב"היכן אני נמצאת" לאורלי קסטל-בלום', י' עצמון (עורכת), **אשנב לחייהן של נשים בחברות יהודיות: קובץ מחקרים בין-תחומי**, ירושלים 1995, עמ' 375-394.
- א' נגב, 'קפקא, גנסיין, עגנון וברנר טופחים לי על השכם', ידיעות אחרונות, 16.8.2002, עמ' 26.
- ח' בת-שחר, 'כותבת מבלי פנים', מקור ראשון, 13.1.2006, עמ' 6.

השונמית סיפור

חנה בת־שחר

א

מדי בוקר היא עומדת בחלון עליית הקיר הקטנה. רכס הגלבוּע צף מתוך הערפל כנולד מחדש. מתחתיו אד ירקרק נח על עמק יזרעאל. ובמזרח, מעבר לרמות יששכר והרי עמון, מאדימה השמש העולה. ולמה תחכה עוד? האם לעב קטנה ככף־יד־איש שתעלה לקראתה ותביא את הגשם הגדול? ימי שמחותיה חלפו עברו. קְרוֹתֶיהָ העלו עובש, כל כלי חרס הוכה ביקָקוֹן. בשבע שנות הרעב שבתה הארץ והאדמה הייתה לשממה. השדות העלו קימוש וחרולים, ואת אשר הותר הארבה אכל החסיל ואחריו הילק. הגפן יבשה, התאנה אומללה, וגם הרימון, התפוח והתמר, כל עצי השדה. הקללה באה, והברכה מאין תבוא?

מתחת לגרם המדרגות מתעוררת כעת גם אבישג הזקנה. כורעת על ברכיה למרגלות התנור הקר כסוגדת לו. צנומה ורעת מראה, שיערה צבוע אדום כקש אחוז להבה, היא משוטטת בחדרי הבית כרוח עיוורת, טופפת בסנדלי הבד הבלות וגלימתה המטולאה נשרכת בעקבותיה. היא הופכת צלחות שנסדקו, מקשקשת בסירים מעופשים, מגרדת בציפורניה שאריות מאכלים כהים שדבקו בתחתיתם וממלמלת לעצמה חזיונות. צוחקת לעצמה צחוק עכור ופיה המקומט מתכווץ בהרהורים.

אולי היא נזכרת בימיה האחרים, ימים שחלפו עליה בחצר המלך באהבות ובתענוגות. עתה, בערוב ימיה, הם לא ישובו עוד. את הכול נשאה הרוח. שדד שדה, אָבְלָה אדמתה. כאישה חגורת שק ובוכייה על בעל נעוריה היא כורעת לפני התנור השומם, זוקפת אצבע גרומה כמזהירה: סִפְדוּ כוהנים, הַיְלִילוּ משרתי מזבח. וכמי שנחה עליה רוח נבואה (הן חלומות יחלמו זקנינו בעת הזאת) היא מכריזה: שוב דיבר בי המלך. הקללה בוא תבוא. דם ואש ותימרות עשן.

מי היא אבישג זו? אחותה בת אביה או דודתה? ואולי אישה משוגעת שתעתה לכאן? הזמנים השתנו ומי ידע את סדר הדורות. היא זוכרת שכבר פגשה בה בילדותה. באותם ימים חזרה אבישג לשוֹנֵם מארץ יהודה. ברכב ובסוסים באה. כבר לא צעירה, אבל נושאת עֵמָה את ניחוחות ירושלים העיר הגדולה, את קסם האגדות לבית דָּוִד. עוד יפת-תואר הייתה ולבושה הוד והדר, ציפורניה עשויות ועל ידיה ורגליה עכסי הזהב ואצעדות האבנים הטובות. הנשים סיפרו שגברים אהבוה, והולכי רכיל רעי מזג הוציאו את דיבתה רעה. 'לא רק את משכבי המלך הזקן ידעה', הם אמרו, 'גם של הבנים'.

היא הייתה יושבת עם הבנות בגינת הבית, קוטפת מענבי הגפן האֶפְּילִים ומספרת על ירושלים. צללי הגפן נגעו רתת בכתפיה המלאות. האשכולות המלאים נעו בכבדות כנמשכים ללטף את חלקת עורה. זהרורי שמש חדרו מבעד לסמוכות העץ, נצצו בשערה והבזיקו בעדייה. והדוֹד הזקן, שחזר אחריה בלהיטות, נראה כמי שאבדה בינתו. נפעם מיופייה הקפיץ בין ידיו חלוקי נחל עגלגלים, מעיף אותם באוויר ותופס. מכרכר סביבה כשיכור, מתלוצץ כילד ומצחיק את הבנות. וצחוק החידה הבודד שהיה מפרפר ודועך על שפתיו לבש צורה שאין מושלה.

הדודות טבלו ידיהן עד למרפק בעֵרְבָה, לשות את הבצק לעוגות ולוחשות סוד מאחורי גבה של אבישג: 'בן המלך אדוניהו מת בגללה', הן אמרו, אבל חסות על הדוד הזקן היו נזהרות בלשונן. והילדות הקטנות, שהסודות הנשיים משכו את לבן, האזינו נבוכות, נדהמות מדברי אבישג על דרך גבר באישה. היא דיברה ופיה מתענג על דבריה כמו על עסיס ענבים מתוק. מבטה הצטעף כשסיפרה על משתאות היין, על מסיבות הַרְעִים ועל מיטת האֶפְּרִיֹן אשר למלך שלמה מתחת לעץ התפוח בגן.

היא האזינה לה עם רעותה בְּשֶׁמֶת. יחד ישבו בסוכת הגפנים בחום הקיץ. בשמת העבירה בחולמנות את לשונה על זג הענב החלקלק, מגלגלת אותו בלשונה, ומרוב מבוכה האדימו לחייה העגלגלות כסיר לוהט באש. ריח מתקתק של תאנים בשלות עמד באוויר, מהול בניחוח זיעת נשים תוססת, והצל החם מתחת לענפי הגפן היה הולך ומתמלא סוד מתוק.

פעם, בשעת הרחצה, הטבילה אותן אבישג באגן המים, מעבירה את הבורית על עגבותיהן. היא החליקה בידה היפה על בטנן ועל גבן, ודיברה על דדי הילדה שתפחו, על צווארה הקצר והעבה ועל בטנה העמוסה.

'את אינך השולמית היפה בת ירושלים', לעגה לה, 'צווארך אינו כמגדל הלבנון, שערך אינו גולש כעדר העזים. לך יקראו השונמית', אמרה.

ובאביב טיפסו עם אבישג אל גבעת המורה לחפש פטריות. בשדות כבר הבשילה החיטה, גדות הנחל יבשו ומימיו נתמעטו ונעכרו. רק בצל עצי החורש שרר הצל, ורוח חרישית נשבה באלון ובאֶלָה. האורנים זקפו את קומתם הגבוהה וניצבו קבוצות-קבוצות בשולי היער. פתאום נשל פרי האורן ונפל למרגלותיהן, מטיח עצמו עצי וקשה ארצה, מכה באדמת הסלע השחורה. אבישג אספה בחופניה שניים מהפירות הללו. את הפרי היפה והמוריק כאתרוג הדר – זה שקשקשו סגורים כשריון לגופו של בַּךְ־חַיִל והוא שומר את זרעיו בתוכו – נתנה לבשמת. ואת הפרי הזקן, שקשקשו פתוחים והחץ היורה יפגע בין הדבקים ויפלח מתוכו את שארית זרעיו, נתנה ביד השונמית, מנחמת אותה בצחוקה: 'למה את מצטערת? בעל זקן לא יבגוד בך עם אלף נשים'.

מעל גבעת המורה נשקפה אליהן שונם עם בתיה הלבנים. כַּאֲנִייה על חוף מבטחים עגנה עירן. אבני הבזלת הגדולות עוד לא נפלטו מלוע האדמה, ושדות עמק יזרעאל השתרעו עד למרחקים כמרחביה. היו אלה הימים השקטים. הארץ לא ידעה רעב וארם דמשק לא נפל על שומרון. שלוש שנים שקטה הארץ בעמק ובהר. ובאותם ימים נחוגו נישואי אבישג עם הדוד הזקן. היא ירשה בית ונחלה. והנה עתה היא כורעת על ברכיה לפני התנור ומקוננת על ירושתה שנגזלה. 'נחלת אבות לא מפקירים', היא מוכיחה את השונמית על שעזבה את אדמתה בימי הרעב. 'את הפקרת את ביתך, ברכת לארץ פלשתים, והשכנים למדו ממעשי אחאב ואיזבל. המלכה הרשעה רצחה את נבות היזרעאלי והמלך גזל את כרמו', היא מזכירה לה, 'וגם אני שוממה, נחלתי הייתה לזרים'.

גלמודה ומבוהלת היא רואה צל הרים כהרים. חגה סובבת בבית כשבשבת בשדה. נוגסת בפיה המצומק את חרורת הלחם, מפוררת בידיה הרזות את שאריות המזון ומספרת על השכנים המתנכלים לה. הנושה רודף אותה, עבדיה ושפחותיה נטשו אותה, ומי ישיב לה את ירושתה. היא מקוננת ויגונה מיתמר מקומת המסד ועד לעליית הקיר הקטנה, עולה בחלון כעשן סמיך ולופת את אדני הבית, נשפך כאפר על הגן שחרב. כשחין עבה נושרים הפתיתים השחורים ברחוב, מכסים כל חלקה טובה.

נוגים נמשכים הקולות ברחובה, כמו עוד לא התאושו הבריות משבע שנות הרעב. ואף כי השנה ירד הגשם והבִּרְכּוֹת והבארות מלאו במים, בוכים התינוקות מרה, וכלבי הרועים מייללים והצאן פועה בצרימת יגון. מתלעלעים ונפלטים כגרגרים ממוץ יבש מזמורי דָּוִד בפי שכנה הזקן, שיעוליו וגניחותיו, 'ברכי נפשי את ה'". וגם היא מתנחמת ואומרת בלבה: אל נא תיראי אדמה, אל בהלה בהמות, גילו ושמחו נאות מדבר, יורה ומלקוש לצדקה נתן לכן ה'. כי גם אם קורות ביתה

מתולעות והרהיטים מכורסמים, כיסויי האריגים נשחקו ודהו וכדי החרס העלו צינה עבשה – הנה עליית הקיר הזאת נשתמרה בטהרתה. חוט של חסד משוך עליה, כל חפץ במקומו: שולחן, כיסא, מיטה ומנורה. הכול כמו מחכה לשובו של איש האלוקים. ידה מחליקה על הסדין, מיישרת את קמטיו הנעלמים. ללא רבב הוא, דק ומחוספס. ובחלון, בין השמיר והשית, נעים בדיו של שיח שושני הבר. ראשי הפרחים מונחים על האדן כראשי תינוקות ורודים. וכבימים עברו עומדות שכנותיה ורעותה בשמת בשער, עטופות בצעיפיהן מפני צינת הבוקר, וקוראות לה לרדת אליהן. 'השונמית, השונמית', הן מנפנפות בשרוליהן הרחבים בקוצר רוח, והיא יודעת: עוד אישה כורעת ללדת, כבר אחזו בה הצירים. הן צריכות למיילדת, עליה למהר ולרדת אליהן.

רצה במורד גרם המדרגות. הלוא עדיין אישה צעירה היא, ולמרות כובד גופה רגליה קלות. היא ניגשת אל התנור להבעיר בו אש, ואבישג קמה מכריעתה ונסוגה מפניה. פניה החיוורים נאספים אל דמותה הקודרת כמו קצף גלים. רק בכדי להימלט מתלונותיה היא מכריזה בקול רם 'ילד יולד לנו', ומזדרזת לאסוף אליה את אסוך השמן ואת קערת החרס שנפסלה מטומאת מת. יבוא הילד החי ויימצא לה תיקון, היא מהרהרת ויוצקת מהכד אל הקערה מי מעיין טהורים. המים הצלולים מרטטים בחרס הכהה. דמותה משתקפת בתוכם: פנים מלאים, ורודים, שידעו שובע גם בימי הרעב. עצמות לחיים גבוהות ובריאות, מקלעת שער אדמונית עבותה וצוואר גלוי ודשן. ומה תגדנה עליה שכנותיה, הנשים שידעו סבל ומחסור בשנות הרעב? המים מרעידים בכד ותווי פניה נשברים. ארשת פרועה, מסלידה, נשקפת אליה מראי המים, והיא נרתעת מצלמה כמפני חטא. לופתת בחרדה את שולי קערת החרס היא מסלקת את עיניה מהמראה. הצללית חומקת ונעלמת, שוקעת במים ונבלעת בדפנות השחורות. רק מגע המים נותר קריר ורך. לוחכים בראשי אצבעותיה, כמו מתנצלים המים בלשון חנפים: אישה גדולה את השונמית, ובתוך עמך את יושבת. הנה כבר נשותיהם משחרות לפתחך, כי לך נעשה הנס. אותך בירך הנביא בבן.

ב

בני שונם אינם אוהבים את העוזבים את עירם, החיים והמתים. הם נטרו לאבישג כשנלקחה בפקודת המלך דוד אל ארמונו בירושלים, וגם כששבה לכאן ונישאה לדוד הזקן דנו אותה בשבט לשונם. היא זבחה לבעל, הם אמרו, התהוללה תחת כל עץ רענן, וכעת היא מקוננת כבת ציון נאמנה. וכי מי יושיע לה, אמרו והוסיפו להסיג את גבולה, גוזלים את רכוש האלמנה.

והלוא בעבר הייתה אבישג קרובתה היחידה. וכשהייתה השונמית היתומה מכבסת את בגדיה בנחל כאחת השפחות, הייתה מציקה לה ומכרכת סביבה כאותן צפרדעים שבסבך הביצה.

'את בתולה עבה ומכוערת', נשאה עליה קינה, 'ומי ירצה בדך?'

באותם ימים כבר נישאה בשמת לנוקד גבוה וחסון. השונמית נותרה לבדה והנחל הזורם שיקף בתוכו את פניה השחורים. בשערותיה הפרועות הסתבך הסוף, צווארה הקצר שקע בין כתפיה השחוחות וידיה היו מחוספסות מהכביסה בבורית גסה. ומה יועילו המחלפות האדמוניות שקלעה אבישג לראשה, השני המשוח בלחייה והפוך והכחל על עיניה? היא לעולם לא תשווה לבנות ירושלים הנאות. ציפורי הנחל הגדולות שטו חלפו על פניה נטויות גרון, מקישות בלעג במקורן. ולמרגלותיה הוריק והשחיר הנחל, אך מימיו חפזו כנסים מפניה. ובאביב, כשפסקו הגשמים וזרימת המים נחלשה, דיברה אבישג על לבה:

'האיש זקן, אבל שופט ויושב בשער העיר. בנותיו בגרו ועזבו את הבית. הוא צריך יד אישה'.

היא שזרה בשערה את נטיפי הכלה, עטרה את מצחה בשהרונים ובקישוטים, והוסיפה ולימדה אותה: 'יצרו של הזקן גם, את צריכה לעוררו. מסכי לכוסו יין, השקי אותו בטרם ישכב לישון. ובלילה קומי ועשי כבנות לוט. בחשכה, במרמה, כמו לאה ויעקב. וכשייחם בשרו גלי את מרגלותיו. ובעוד שנה כעת חיה, לא את מואב ועמון את יולדת, כי אם בן פורת יוסף'.

אבל כשעלתה על המיטה שהכין לה האיש, מזבח להקריב עליו את בתוליה, החוויר הירח בחלון.

איש רואה שחורות היה, וכל יום היה בעיניו יום ענן וערפל, יום חושך ואפלה. בשער העיר היו נבואותיו רעות תמיד. הנה בא יום ה', היה מזהיר, הנה הוא קרב. וגם כשעבד בשדה או נטע כרם, לא את הזרע ראה, כי אם תבואות שנשמו וקציר שאבד. וכמו אספו כבר שמש וירח נוגהם, התהלכו הוא ועבדיו קודרים ואבלים כל היום. חלונות הבית היו מכוסים תמיד, אווירו צונן וטחוב כמערה, ושמחה וגיל לא ניכרו בו. השונמית התנהלה בבית קודר ואבל זה כבהמה כבדה, עושה את מלאכתה בשתיקה ופניה כבויים. בימי החורף הייתה מכבסת את הבגדים בנחל, וכשבא הקיץ והערוץ יבש הייתה מוליכה את אתונה האפורה אל מעיינות העמק. רק שם הייתה פוגשת את בשמת עם הרועה הצעיר. הוא היה עומד בבִּכְכַת המים, חשוף עד למותניו, מרטיב את הצאן לקראת הגז וחזהו החסון והשזוף מבהיק מתלתליו השחורים. עיניה החמות של בשמת ליוו אותו, לא משגיחות עוד בשונמית בבואה ובלכתה.

עומדת מאחורי שיח דרדר קוצני, הייתה עוקבת אחריהם בעיניים כלות: איך רצו וצחקו, רודפים זה את זה במעבה החורש ובמורד הגבעה. פריחת הדרדר הצהובה לחכה בצמא את האדמה היבשה, והיא לבדה נותרה בצד הדרך עם הכביסה הלחה. הצרור המהביל נערם על שכם האתון, מעיק עליה בחום השמש היוקדת, ואד לבן ומסנוור היתמר מעל לגלבו, מסמא את עיניה.

למטה הוריק העמק, נפרשו השדות הפוריים. עצי התומר נעו והפרי המבשיל מצהיב מתחת לסנסניהם. ענן אבק דק וזוהר נישא מעל למרחבים הללו. ואילו לאורך דרכה השקיף עליה הגלבו, השומם, גלמוד כמוה, קרח וערירי. לא פעם הייתה כורעת ומשתוחחת למרגלותיו, מגרדת ביאוושה את עפרו הצחיה. ונעירות אתונה הרועה בקוצים נדמו לה כהד לבכיה שלה.

והנה כעת אבישג בביתה, שרועה על ערשה ימים כלילות. בחרדה היא מתבוננת בדלתה הסגורה. האם שנת תענוגות היא ישנה, או כתב כריתות נתנה לעולם שבגד בה? יש ימים שאבישג אינה רוצה לראות איש, וגם ממנה היא מתעלמת. פעם מצאה את מיטתה ריקה ונבהלה. האם הלכה אבישג, ואולי טרפה את נפשה בכפה? עומדת על בהונותיה בראש גרם המדרגות הקשיבה לדממת הבית ולא ידעה את נפשה. האם אשמה לאבישג, פגעה בה בזעפה ובשתיקותיה? אבל לא, הנה כיסא זז שם למטה. משהו נע מעבר לדלת, מזורר וקם. וברגע לא-צפוי נפתחת הדלת וצללית מצומקת כדבלה חומקת במדרגות. היא לא תישאר כאן, אומרת אבישג. כבר גמלה בה ההחלטה. מנחשת את איבתך, היא צוררת את שמלותיה. האם עיניתך, אבישג, ולכן את בורחת מפניי? שימי על שכמך לחם וחמת מים, אבישג, ואל תתעי במדבר...

בימים הראשונים לנישואיה היה עליה להתנער ממנה ויהי מה. היא ידעה, רק כך יעלה בידה לעשות לביתה. בְּכָה קלה אבישג, משרכת רגליה, ואילו היא בעלת-בית ובתוך עמה היא יושבת. קו לקו תו לתו התוותה את אורחות חייה. לא תצא עוד לרעות באחו, תתרחק מהרועים יפי התואר ולא תיתן את עיניה בחורשים בצמדים. היא תשכור שפחה כובסת למלא את מקומה ליד הנחל ותעלים מבגדי בעלה את כתמי הקרי. מה שסמוי מהעין נדחק מהלב. בהיותה עסוקה תמיד, עולה בידה לשכוח את רחמה הריק ואת גופה שגדל והתרחב. היא סחרה בשוק בתנובות גנה, ובבית שלחה ידיה בכישור, טווה חוטים ועושה סדין גם לעבד, ליתום ולא למנה. אל הנערות הייתה יורדת רק לטבול את הבדים באגני הצבע, דורכת כמוהן את הפואָה ומשרה את אריגיה במים האדומים. יש ובדרכה לשם הייתה

פוגשת את בשמת. הרועות הביטו בה בהשתאות. גופה שעבה הטעה את עיניהן הטובות. וכי איך יכלו לדעת שמאז שב בעלה ממלחמת ישראל במואב מוצפות עיניו בדם?

בשנה היא פָּשַׁע מואב בישראל, ואחזיה המלך נפל בעד השִׁבְכָה שבעלייתו ולא קם עוד מחוליו. יהורם אחיו מלך תחתיו, ומִישַׁע מלך מואב לא העלה לו מס. ימי הקציר חלפו, עת לאסוף את החציר לבהמות, והמלך יהורם פקד את צבאו. וגם האיש נלקח למלחמה, משאיר מאחוריו את שדהו ואת צאנו. שלושה מלכים כרתו ברית להילחם במואב: מלך ישראל, מלך יהודה ומלך אֲדוֹם. שבעה ימים הקיפו את הרי מואב ולא מצאו מים. והזקן זכר את ימי אחאב הרעים, את הרעב ואת המצור, ושמע שהמלך יהורם מסתתר באוהליו. אהה, אמרו עבדיו, כי ה' פוקד עליו את חטאי אביו אחאב ולכן אין מים לצבא. ואולם יהושפט מלך יהודה שאל אם אין נביא בממלכת ישראל לשאול את ה', ואחד מעבדי יהורם קרא בשם אלישע בן שפט.

סיפרו על אלישע שראוהו חוצה את הירדן ואדרת אדונו אליהו גלומה בידו. אליהו היה איש שעיר, ואלישע איש קִרְתָּ. אליהו פעל באש ותלמידו במים. אליהו בקול דממה דקה, ואלישע – כנגן המנגן. אבל שניהם שונאים את משפחת אחאב וזועמים על חטאי ישראל.

לכן, כאשר שלח המלך יהורם להביאו אליו, קצף אלישע ואמר: 'מה לי ולך. לך אל נביאי הבעל, נביאי אביך ונביאי אמך'. וגם כשהמלך התחנן ואמר 'אל, כי קרא ה' לשלושת המלכים לתת אותם בידי מואב', לא נעתר לו הנביא אלישע ואמר: 'חי ה' אם אביט בך ואם אראך'.

ורק כשקרא אותו מלך יהודה יהושפט אליו, ומצאו נער שינגן לפניו, שכך כעסו של אלישע ונחה עליו רוח ה'.

רוח לא נשבה וגשם לא ירד, והנחל נעשה גְּבִים גְּבִים. מדרך אדום באו המים, והארץ מלאה מים. ומואב עמדו על החומה, כל חוגר חגורה והקלעים ונושאי הקשת, ובעוד השמש עולה וזורחת ראו מנגד את מי הנחל אדומים כדם. 'דם בנחל. הִתְרַב נחרבו המלכים', אמרו מואב. 'הכו הצבאות איש את רעהו ועתה יהיו לנו לשלל'.

אך בבואם אל המחנה קם עליהם צבא ישראל והניסם. והיו הורסים במואב כל חלקה טובה, מפילים כל עץ טוב וסותמים כל מעיין מים באבנים.

ומלך מואב ראה שהמלחמה חזקה, שבע מאות איש שולפי חרב לקח אֶתוֹ להבקיע אל מלך אדום ולא יכול, והעלה את בנו על החומה. לעיניהם שחט אותו. ומאז,

כשהאיש קרב אליה, נשחת זרעו ארצה. והיא רואה בעיניו את דם הילד הניגר על החומה.

ג

ציפור טרף, אולי דיה, חולפת מעל לגלבו, נבלעת ברכסיו הלזטים בערפל כמסתירים את חרפתו. גלידי האפלה מתמוססים באור שמש הבוקר המבקיעה רכה ורעננה מעבר לתבור, ובחלון קוראות לה שכנותיה. היא מזדקפת לאט, וכמכהנת בקודש כורכת לראשה את הצניף ואוספת בידה את שמן המשחה לסוך בו את בטן היולדת שתתרחב ותיפתח.

בימים עברו, כשהייתה מעסה את גו היולדת ומחלצת את הוולד ממעיה, האם לא הציקו להן דמותה הגדולה, קומתה הגבוהה כקומת גבר והריק שנפער בין ידיה העבות? מעיל האפוד הארגמני כיסה את שדיה הריקים. היא היטיבה לטוות בפלך והבדים יצאו מתחת ידה כלילי יופי, צבעוניים, אבל היולדות הענוגות היו מביטות בה ומתחלחלות. דמותה הכעורה הבהילה אותן, והן היו דוחקות את עוברן מחלציהן ומפילות אותו בידיה כפרי בשל. בעדינות הייתה אוחזת ביילוד. הן לא יכלו לנחש את העדנה, את העונג ואת החמדה למגע היצור הרטוב והזעיר. מהפכת בו ומנתקת אותו מחבל הטבור, מבליעה אותו בחיקה הדשן. ובעוד עיני היולדת חרדות עליה ומביטות בה בחשד ובאי רצון, נכמר לבה מחמימות הרך הנולד. הכתם הלח נספג באפוד מעילה, וגם כשנלקח ממנה והונח בחיק אמו נותרו ידיה מושטות, ועוד שעה ארוכה שימרה את חיותו שלא תפוג.

באותם ימים היו האנשים עסוקים בשלהם. הקמה לא עלתה יפה, פורעים נפלו על העיר, מדיינים חמסו את הכרמים ומהשומרון הגיעו בשורות רעות. עד מתי ירשעו ישפטו עוול, היה האיש הזקן גונח בזעף בחשכת חדרם, לא ידעו ולא יבינו. שנתיים חלפו מאז הייתה לו לאישה, והוא לא ידעה. היא עשתה בביתו כבתוך שלה, אך לא אהבה אותו. קר היה הבית וטחוב. קירותיו הגבוהים הפיקו צינה בחורף וזיעה בקיץ. התנור היה ישן ומפויח וקורות העץ נטו ליפול. כשעזבו בנותיו של האיש את הבית קישטה את החדרים במרבדים ורקמה אריגים, אבל עדיין התהלכה בו כזרה, מתנחמת רק בזמרת המעיין שנבע למרגלותיו ובהמייתם השוקקת של המים.

בחורף הייתה מרחיקה אל גדות הנחל, עוקבת אחר דילוגיו בין הסלעים, מתפתל למרגלות גבעת המורה עד לשוֹנֵם, מלחית בין קני הגומא והסוף. במימיו רחשו רמשים ובעלי כנף, זוחלים ומעופפים בעשייה חרוצה. הם השריצו שם, זוללים ומתחפרים. שקועה בעמל יומה, עסוקה כאחד הזוחלים, לא עצרה לחשוב

ולתעצב אל לְבָה. זרימת המים הייתה חזקה בחורף ומלאת אונים, שופעת מהיער ומשתפלת אל מורדותיו. ורק בקיץ נחלש הזרם, שוקע בנמנום כבד והרה אסון. ובאחד מימי האביב הראשונים, בשעת בין ערביים כבדה וחמה, ירדה כדרכה לשאוב מים וראתה איך הנחל – שהיה מאז החורף חופז בין גדותיו בחדוות ניצחון, נושא במימיו המתוקים שרך ועשבים ריחניים וכותרות פרחים צהובים – נאלם לפתע פתאום ומשחיר צללים. ובדממה שהשתררה בין שמים וארץ עלתה מעומק היער סערת רעמים. תחילה התגלגלו הקולות ואחר קדרו השמים, אור השמש דעך ורוח חזקה נשבה. צמרות העצים נעו ופִּאֲרוּתיהם השתוחחו כחושבות להישבר. הסוף והגומא היטלטלו בחזקה, גוחנים ונופלים על פניהם, ואבנים גדולות ושחורות החלו מתדרדרות במורד גבעת המורה, מתגלגלות אל פי הנחל וחוסמות את נתיבו. המים התגעשו, מסתחררים במערבולות, גואים ממצולות, רותחים כנחנקים בין גדותיהם וכמתאמצים להבקיע להם דרך. כדה נקלע אל משבריהם, נגרף ונסחף בזרם העז. היא אימצה את ידיה להחזיק בו והאדמה והסלע שמתחתיה נעו זעו. כהים ומשונים היו המים, כמו גֶּאָה הטין מקרקעיתם והציפם בקיא. היא גוללה את כדה כאבן מפי הבאר, מתאמצת לשאתו, ומצמידה אותו אל חיקה דימתה לשמוע בשקשוק המבעית של המים כמו נחש כלוא מתפתל בכד. הגעש שרחש והקציף הצמית אותה למקומה. באותה שעה ראתה את הרועות מגיחות מתוך היער. בראשן רצה בשמת כעז משולחת, מטפחתה נתלשת מעליה ושמלתה מופשלת וקרועה. הן צעקו, מאותות בידיהן, ובעקבותיהן דהר הצאן המבועת, נס כרדוף במורד הגבעה, איילים שועטים וכבשים כושלות ורחלות נופחות את נפשן בְּצַדֵי הדרך. צעקות אימה בקעו מגרונן, והגשם השחור ניתך וזרם על פניהן.

'מוות במים', הן צעקו, מנפנפות בשרוללי שמלותיהן ותולשות את שְׁעָרָן. 'מוות במים'.

צחנת סירחון עלתה מהגומא הכנוע, וכמו צווחה חנוקה הרחישה מהקידה הצהובה. דומה כי ממטיר ה' צבאות על העולם אש וגפריית. משתופפים ודבקים בסחף הבוֹצָה נעו אדם ובהמה וצמח השדה, כמלעלעים בגרונם מהמים המאֹרְרִים.

ובשובה לביתה היה כדה ריק. רק מעט מים דלוחים נותרו בקרקעיתו, רועדים כמתחטאים בין ידיה. גדול ודומם היה הבית. קירותיו העבים גבהו סביבה, אך היוכלו להגן עליה מפני הסערה המשתוללת בחוץ? להתגבר על חוליים המשוגע של המים, על המגפה והמוות? צל כבד נפרש על שולחן העץ הגדול, שאליו ישבו פעם האיש ואשתו המתה ובניהם כשתילי זיתים סביב לשולחנם. השמים

החשוכים פלשו פנימה, ואד סמיך עלה מהאדמה הרועשת וחסם בחלונות את שארית האור. האש כבתה בתנור וצינה פשתה בכול. את מעט המים שלנו מאמש אספה בכלים ושפתה על אבן, מחממת לזקן נזיד. אבל בשובו מהשוק ונעליו כבדות מבוך, רשפו עיניו והוא דיבר על המבול ועל האדמה הרועשת.

'הזקנים בשער הכריזו עצרת', אמר, מתנבא בזעפו שבאספת העם יוקיעו את החוטאים.

'מידה כנגד מידה', השמיע באיום, חולץ את נעליו ומכתים את הרצפה. 'הרועות והרועים נואפים מתחת לכל עץ רענן, ובטן האדמה צבה והארץ משפלת'. להט בושה הציף את פניה, גולש בצווארה. רפש הוא מטיח בה והיא שותקת, רק מתכופפת בהכנעה ואוספת את רגבי הבוץ שפיזר סביבו. והאם לא את רעותה בשמת הוא מאשים? מאז תחילת האביב נמשכת בשמת אל משכנות הרועים. עם בוקר היא משכימה עם גדיותיה ורצה חולת אהבה בעקבות הצאן. עצי השקד פורחים, ניצנים נראו בארץ, ובאחד הימים ראתה אותה ואת הרועה מתרפקים מתחת לעץ התפוח בגן. זרועו תחת ראשה וימינו מחבקת. ידיה השתעשעו בתלתליו שהשחירו מרסיסי טל. הו, מה יפית ומה נעמת אהבה! והאם לזה ייקרא חטא?

ומה אם בשל כך מי הנחל מרתיחים כסיר במצולה, שוטפים ומקציפים וגורפים במרדם הזועם אדמה ומים? מראה הנחל הגואה ושוטף על גדותיו לא סר מנגד עיניה. היא ידעה אותו מילדותה, ידיד היה לה, רע אהוב. זרימתו, מלמוליו, חיבת גליו המתרפקים על עורה ונועם הדגדוג בין בהונותיה. ריח השרך המתוק הנודף ממימיו, קרירותו המענגת בימי הקיץ ונענוע הערבות הלוחכות את גדותיו עד לחגים. ועתה איך נחלו מימיו, אִבֵי הנחל נשחתו, הדגה גוססת ברעל הממית, ואיך ירפא לו?

בלא הגה דחה האיש את קערת הנזיד. הזקנים קידשו צום, תקעו בשופרות וקראו לבכי ולמספד, אמר. גם עוללים ויונקים ייאספו לתפילה, אולי יתרצה האלוקים ויסיר מעליהם את הקללה. וכמו תמיד הוא שב ומתריע על חטאי אחאב ואיזבל, וקולו עולה בתוכחה רמה: 'את הילד נתנו בזונה ואת הילדה מכרו בייך', ומוסיף ואומר שהארץ מלאה זימה ולכן יורדת אש אוכלת מים ולהבה מלהטת את עצי השדה.

'והחווה החדש?' היא נזכרת בדברי בשמת. 'אומרים שביריחו ריפא את המים'. אבל האיש לועג לה ולקסמי להטוטיו של אלישע בן שפט. וכי די בצלוחית חדשה ובמלח לרפא את עוון העם? האל ינקום בחוטאים הנואפים ההולכים בדרכי האמורי, הוא מזהיר, יקלל את לחמם ואת מימיהם, ייתן מחלה בקרבם ועקרה

ומִשְׁפָּלֶת בארצם. ואף שהיא מבקשת לאטום את אוזניה מלשמוע, בלבה היא יודעת שמחלה קשה תקפה את נחל ילדותה, ובגללה הורעלו המים ומתה הדגה ושָׁכְלוּ הצאן. ואיך יוכל הנביא להביא לו מרפא?

מסירה מהשולחן את הנזיד הדחוי ועומדת בחלון. ומה אם הבחין בעלה במבטיה העוקבים בקנאה אחרי בשמת ואישה הרועה? בערב, בשובם ממסתרי הגבעה, הם גולשים עם הצאן מבין העצים הרוגשים ושוכבים זה בחיק זה עד יפוח היום. הזקן חדל אישים, היא חסה עליו בלבה, לכן הוא סר וזעף כל הימים. ובעוד הגשם שוכך והשמים מתבהרים, קשת בענן נשפכת מבין צמרות העצים כמו מקַרְרָה הפוכה, ותקווה חדשה נעורה בה: הסערה תחלוף וגם מימיה יירפאו. ובלבה היא קושרת את שם הנביא החדש עם הנחל החולה. אלישע, היא לוחשת את שמו כטועמת בלשונה דבש וחלב. הזקנים יקראו לו לרפא את המים. הוא יגיע לעירם, היא מנחשת, והיא תבקש מבשמת ללוותה אל העצרת. וכי מה רע בכך? בעיניהן תחזינה בנביא.

ד

שמלותיה של בשמת נודפות ניחוח דשא ופרחים. היא שבה מהיער ופרחי אביב קלועים בשערה, ציצים צהובים וסגולים וניצת שקד פורה. רוח ערב קלה נושבת בין הבתים הלבנים, והצאן מדדה ברחובות הצרים המשתפלים אל המעיין. עטיני הרחלות מלאו חלב ותלויים בין טלפיהן כשקי מטמונים, והגדיים פועים ונמשכים אליהן, משתוקקים לינוק מחיקן המתוק.

'שליח קשה', עונה בשמת לשאלתה ואוספת את שולי שמלתה כמו תקפה אותה צינה. 'נערים קטנים צחקו לו והוא שילח בהם את הדובים'.

'דובים', נבהלת השונמית, 'אבל למה?'

'הם ראו שהוא משונה, קרח, ולעגו לו...'

'אבל הם רק ילדים... היא אימצה את קולה שלא ירעד.

'ארבעים ושניים היו', נדה להם בשמת, 'ומתו קטנים, ליד בית-אל'.

ואיך ייתכן שהאיש האמור לרפא את מימיה יפגע בילדים? מר היה לה. בלב חצוי הלכה לאספת העם, ומשקיפה מלמעלה על הקהל שנאסף בשער ראתה את אלישע בקצה המחנה. נמוך, רזה ולא יפה. האם זה יושיע את ישראל? רוחה נפלה. באספה לא הרבה דברים, ובאין רואים, כמשתמט, חמק עבר בדרכו אל הכרמל.

היה חם בדרכן חזרה אל מכלאות הצאן. האוויר התלהט ורוח לא נשבה. ובשמת הביטה בה בעיניה הטובות, ומבלי דעת למה קדרו פניה אמרה:

'כולם יודעים שהזקן שלך אשם'.

אבל השונמית רק צחקה צחוק עבה של אישה בוגרת. עוזרת לבשמת לאסוף את הצאן – צמרם של הכבשים נתלה על גבם רטוב ומרופש, מסתלסל בגדילים עבים – עקדה את רגלי הרחלות והשליכה אותן אל הגוזז.

'אצלי הזקן עובד קשה', התלוצצה, 'כמו לוט אבי מואב ואבי עמון'.

אבל גם בימים הבאים לא סרה דמות החוזה מנגד עיניה. צלליתו הנמוכה שבה וניצבה למולה. פעם ראתה אותו מבעד לסנוורי השמש בשדה, שחוח מתחת לאדרת אליהו הכבדה. ופעם הסתחרר מולה באובך שבחלון, מעל לקימור התבור. הנחל הלך ויבש, זרמו חדל, ורק המעיין הוסיף לנבוע, מפכפך באפלולית המערה בניגון יצב וגיטו יקון. ובבור שבחצר נעכרו המים העומדים.

היא חיכתה לוועוד הבא של החוזה. בביקורו הראשון לא העזה לגשת אליו, אבל הפעם לא תרפה. היא תאזור אומץ ותקרב אל האיש הקדוש, תפציר בו שיבוא לאכול עמם לחם. הם קוראים לו משוגע, 'משוגע איש הרוח' הם אומרים, ובשמת הזהירה אותה מפניו ואמרה שפגיעתו רעה. אבל היא התעלמה מדבריה. משכני אחריו ונרוצה, אמרה לו בלבה, ובלבד שתרפא את מחלתו.

נשים כבודן בבית פנימה, אל להן להתרוצץ ככלב בשוק. אבל כשנודע לה על בואו של אלישע, קמה ויצאה אל סוכת השיטים שבשער העיר. להט השמש היכה, חם היה וזיעת האיש העטוף באדרת נטפה על מצחו ועל פאות זקנו. הפעם לא זקנים באו לשמוע את דברו, כי אם נערים מבני הנביאים. הם הסתופפו למרגלותיו, שואלים על אדונו אליהו. איך חטפה אותו הסערה, ומה אם השליכה אותו הרוח באחד הגאיות? ולמה לא ביקשו אחריו בהרים? והיא עמדה מרחוק, מקשיבה לו ומתפעמת מדיבורו עם הבנים, מחיבתו אליהם. וכי לא די להביט במאור פניו כדי להיווכח שקיבל מאדונו פי שניים מרוחו?

'בני הנביאים אוהבים את אלישע', סיפרה לבשמת. 'הוא בירך אותם'.

היא רצתה למחוק מזיכרונה את הילדים שקילל בבית-אל, אבל בשמת הזכירה לה ואמרה שהחוזה החדש רע בעיניה. הוא קצר-רוח, מקלל, זועף.

היה ערב, עת היאסף הצאן, ורק האנפות עוד התעופפו אנה ואנה בעקבות הבהמות. מאז ומתמיד השתוממה על הציפורים היפות הללו. איך הן זוקפות את צווארן הדק, מכנסות את אברותיהן הגדולות הלבנות, מיישרות את רגליהן הארוכות ושוקעות בפרש שהותירו אחריהן הבהמות. איך הן עומדות ומנקרות מהגללים פרעושים ותולעים. סירחון הבקר נדף מהאבוס, אבל החציר העלה ריח טוב ומגעו בעור החשוף היה נעים. בשמת עיוותה את פניה באי רצון.

'מה לך ולאלישע זה', אמרה בזעף, מרחיקה ממנה את מבטה.

ופתאום קמה, וכמו יצא קצפה על האנפות הלבנות, החלה מגרשת אותן בנפנופי ידיים. מבוהלות פרחו מפניה, טסות באוויר וכנפיהן נפרשות ומכסיפות באור הדועך. הן נסו אל על, מתרוממות עד לצמרות הברושים, ואפלת היער בלעה אותן. הוי, כקצף נמוגו. נבוכה הרכינה השונמית את ראשה, וצמרמורת קור חלפה בעורפה השמוט.

'אסור לך. את אשת־איש', גערה בה בשמת, ולה נדמה שגם הצאן רוחשות לה רע, נופחות לעברה את צחנתן. ואולי הייתה זו רוח הערב שמביאה מהשדות את ריחות השלף היבש? היא חפנה את ראשה בין ידיה.

'זו אהבה שברוח', דיברה חרש, וראתה את עצמה כאחת האנפות הללו שהאור עוקב אחריהן עד בוא סגרירי החורף. עם הרוחות החזקות תש כוחן והן נופלות חומרים־חומרים על פני השדה. גופים מנוצים, מרוקנים וחסרי חיים, שאפילו היער השחור מקיא אותם מתוכו. כפלטות סחף, כקצף גלים מים נגרש, הן נגרפות למרגלות גבעת המורה, וכך מוצאים אותן עם שחר, ורק בגלל טומאתן אוספים אותן ומשליכים לכלבים.

'את לא מבינה לרוח', ניסתה לדבר אל בשמת, 'את לא מאמינה לי'. ובתוך הגדרות פעו הכבשים ובטשו הגדיים, מצטופפים לדבוקה אחת כמתגוננים מפני צינת הערב היורד.

האפלולית בגורן כוססה את פניה. הנה זו העת שבעלה שב הביתה מכיכר השוק, וקולו צרוד מתוכחותיו על פשעי ישראל. וגם באוזניה נאם אמש, ואמר שרק אם יקרע העם את לבבו וישוב אל ה' יינחם האלוקים על הרעה. ולה נדמה שאותה הוא מאשים בקללה שמצאה את הדור.

'גדול יום ה' ונורא מאוד', ציטט את דברי הנביא, 'רב מאוד מחנהו ועצום עושה דברו'.

'מי ניבא? נחרדה, אלישע?'

'לא', עיניו בחנו אותה לאורה המרצד של מנורת השמן, כמנחש את מחשבותיה. 'יואל'.

'הרעב יגיע', חזר על דברי החזון, 'כמראה סוסים מראהו וכפרשים כן ירוצון. כלהב אש אוכלה קש, וכעם עצום ערוך למלחמה'.

'ואלישע? מה הוא אמר?'

מבטיו הפחידוה, אבל היא נאחזה בדמות הנביא שראתה באספת הבנים. אמנם רק את אפס קצהו ראתה, אבל דמותו הצנועה והענווה ולקחו הטוב עמדו לנגד עיניה.

גם אלישע התנבא, הודה האיש. 'יואל לפני הזקנים, ואלישע לפני הנערים'.

'נערים קטנים?' שאלה, ושל הבת הנר כמעט כבתה מנשיפתה הנרגשת.
'גם אותם לימד', הסכים האיש, והיא קמה ועמדה להיטיב את הנר.
ובערב הבא, כששבה מבשמת, ועוד בטרם יפתח האיש בנבואותיו השחורות,
אמרה:

'אלך לשם'.

'לאן?' השתומם עליה.

'אל הנביא. אל אלישע', לא היססה.

ובלבה גמלה ההחלטה: גם אם יסרב בעלה וימחה נגדה, היא לא תשמע לו. כל-כך
כמה נפשה לנחמה, למילה שתטיף ללבה צרי ומרפא. ועוד יותר בטחה בנביא
אלישע שיוכל לטהר אותה ממחשבותיה המציקות. מתעטפת במטפחתה הגדולה,
משכה אותה על כתפיה המלאות ועל חזה, נוצרת בתוכה את בשרה. את הכול
אומר לו, חשבה בלבה, ידע-נא שעוד לא נרפאו המים. וגם אם הארץ כבר אינה
משקלת, עודנה עקרה.

הדליקה נר בנר, והחשכה שבחוץ הוארה מהחלון.

'אולי יסור לאכול אתנו לחם', תירצה את הליכתה, סוגרת בעדה את הדלת.

ה

ועוד קיץ, ולטאות עצלות מתחממות בשמש וחומקות אל כוכי הצל. רוכבת על
אתונה בדרך לבקכה בשדה כובס, נדמה לה שעולמה מתרחב: השמים גבוהים
יותר, כחולים ועמוקים יותר, והשדות רחבים ושוקטים. והיא הוגה בעליית הקיר
הקטנה שהולכת ונבנית בביתה בשביל האורח, ושמה שקטה ממלאת את לבה.
כי גם אם יבוא רק פעם בשבוע, או פעם בחודש, ואפילו פעם בשנה, הלוא איש
קדוש הוא, ולבה נמשך אחריו בידידות ובחיבה. ובעוד היא נושמת לקרבה את ריח
השדה שנקצר והגדיש המזהיב באלומות, נדמה לה שאפילו הקוצים בעזובה
שבצדי הדרך איבדו את קשיותם. עוקציהם המאפירים נראים לה פחות חדים
ומאיימים, והיא נזכרת בדברי האיש הזקן אמש, בעת שדיבר עם אלישע הסועד
אל שולחנם, כמבקש לחלות את פניו ולהתפייס עם השמים:

'השנה', שאל, 'האם יחמול ה' על עמו וישלח אליהם את הברכה?' וקולו מד, כירא
מלהזכיר את תועבות הדור.

כבר חדל לפקוד את כיכר השוק, וגם למעשי הרועים והרועות אינו שם לבו. רק
שואל לחיזוק הבנים, לא בכלי מלחמה כי אם בדעת ה'.

'וה' אמר שישפוך את רוחו על כל בשר?' הוא שואל, 'וניבאו גם הבנים והבנות?'

וגם בה הוא נותן את עיניו לטובה. יושבת בצניעות בקצה השולחן, שואפת לשמוע את דברי הנביא ולהסתופף בצלו.
'אשתי אשת חיל', הוא מתפאר בה.

ובעוד היא מוזגת את התירוש האדום מהכד הצונן לגביע הכסף, מספר הזקן על מלחמות אחאב בבן הדד. איך נאספו שלושים ושניים מלכים תחת דגלו של מלך ארם, ואיך קיבץ סוס ורכב ופרשים להילחם בישראל. ובעוד הוא והמלכים משתכרים בסוכות, נפל עליהם צבא ישראל.

'וגם אני בתוכם', הוא מתפאר. 'ואת הנביא שמעתי אומר למלך אחאב: הֲאֵיךְ את כל ההמון הגדול הזה, הנני נותן אותו בידך היום'.

ואלישע שומע ושותק, אינו עונה מטוב עד רע. ואפלולית הערב הריחנית ממלאת את סוכת הגפן. בגן כבר החלו מבשילים הרימונים, וזירעונייהם האדמדמים מבצבצים מבעד לקליפתם. כל גפן סמדר והתאנים נוטפות דבש. יושבת שם היא נזכרת בימי הקיץ בסוכת ילדותה, ובאבישג שניבאה לבשמת חתן בן חיל, ולה, לשונמית העבה, איש זקן. בשמת לקקה אז בלשונה את זג הענב, כטועמת בו את מנעמי האהבה, ולה הותירה רק חרצנים וקנוקנות יבשים. אך מה לה אהבת רועים מתחת לתפוח בגן ובשדה כובס. כמים הנמסכים היא עושה עצמה כלי קיבול לשפעת רוחו של הנביא. ויהי נא מרוחך עליי, רק זאת תבקש. אבל בצאתה אל הבֵּרְכָה בעונת הגז, לבה נצבט למראה הכבשים המקושרות והרחלות העמוסות. רגשותיה נכמרים למשמע פעייתו החלושה של גדי הנמשך אל עטיני אָמוּ, ולמראה עגל דק רגליים הרץ אחרי הפרה. האם לעולם לא יהיה גם לה פרי בטן? רעל קנאה כוסס בה והיא יודעת שעוד לא נרפאו מימיה. ורק בשובה הביתה, מדהירה את אתונה היפה שפס משחיר מבין עיניה ועד לזנבה, שבה אליה שמחתה: אולי כבר הגיע אלישע, אולי יסור לאכול אתם לחם. ואם כבר עלה לנוח בעליית הקיר הקטנה? היא הכינה בעבורו את המיטה, הציעה את הסדין, וגם מרבד ארגה למרגלותיו.

היא עומדת לאפות לחם ועוגות רצפים. אלישע מושך ידו מניזד הבשר ומסתפק רק בארוחת ירק. כנזיר אלוקים נראה לה האיש הקדוש, ואילו תעלוליו של נערו גִּיחְזִי עִם השפחות נבזים בעיניה. אבל אמש, בסוכת־הגן, הוציא גיחזי את חלילו והפיק ממנו ניגון חרישי שהתמזג בשירת הציפורים. כמנצח על מנגינות נמסכה המייתו בדמי הערב השקט, ותודות למנגינה הזו נפוגה קדרותו של אלישע ופניו אורו. האם התפעמה רוחו מאהבה או מצער? ואולי תפילה נשא לבוראו או קינה על גורל עמו? היא ראתה את רוחו מהלכת ברגש, כמו נפתחו לפניו שערי השמים

ונשמעה מתוכם שירת המלאכים. וידעה, רק איש הרוח יוכל להתעלות למדרגת ההוויה הזו.

בשובה לשונם משדה כובס שאלה את השומרים אם עברו אורחים בשער. אבל הם לא קראו בשם אלישע ואף לא בשם נערו גיחזי. הרכינה את ראשה ורכבה הלאה, מתרחקת משכנותיה עד לשבילי העפר הרחוקים למרגלות גבעת המורה. הבתים הלבנים, מוקפי גדרות הירק, האפירו לקראת ערב. מוגפים וחשוכים, זרים ורחוקים עמדו. ואף כי זו עיר מולדתה, היא רואה סביבה רק ישימון ותוהו. מה לה ומי לה כאן. בודדה היא כציפור על גג. ולבה הוגה באלישע שאינו כרבו אליה. אליה מזלו אש ונָסִיו באש, ואלישע נָסִיו במים ומזלו מים וכמו המים הוא חומק עובר.

רכבה לאטה ומעבר לעמק שקע הגלבוּע בערפל, מפליג הרחק כספינה על גל. האדמה הקשה ענתה להלמות פרסות בהמתה בלא הד. עודה נמרצת ועורגת, שזופה מיום שמש תמים ופולטת את חומה בכבדות חנוקה, וכבר ערוץ הנחל יבש, והאתון נוערת בצימאון, נענית לילל הכלבים הנובחים בחצרות.

ובשובה הביתה חמקה בפתח המחשיך, ועומדת בגרם המדרגות האזינה אם תשמע את קול צעדיו של הנביא בעליית הקיר, הולך אחת הנה ואחת הנה. שלי נעליך מעל רגליך, זה הרגש הפוקד אותה מדי בואו לכאן, כי המקום שאת עומדת עליו קודש הוא. ורק בצאתו לדרכו היא מעזה לעלות לחדרו ולעמוד שעה קלה בעלייתו. אד השרב העוטף את הגלבוּע הולך ומתפוגג עם בוא הערב, ומבעד לחלון זורם פנימה אור אחר, אור יהל, בהיר וטהור, נח על המרבד הצבעוני שפרשה לרגלי האורח להנעים לו. שְלווה אופפת את העלייה הגבוהה, ושושני הבר נעים חרש על האדן כמתרפקים על העץ.

הנה כאן ינוח האיש מנדודיו. על הכיסא הזה יֵשב ועל השולחן הזה יכתוב את שירתו ולאור המנורה תפליג רוחו ותתרומם אל העולמות העליונים. ידיה טיפלו בכל חפץ והקימו לו פה מקדש מעט. בבוקר צל הגבעה נודד בחלון ואורו הנזירי של הגלבוּע נאצל פנימה, ובצהריים ניחוח מישורי השדות והמקשאות נישא לכאן מהעמק הפורה. ולעת כזו שמחה מציפה את לבה, ונדמה לה שגם היא מתנשאת מעל לעמל יומה, לוקחת חלק בחיי הרוח.

ציפור ירוקה מנקרת בסנסני התאנה. ומאין צצה ובאה הלום ציפור מפורכסת שכזו, גדולה כעורב וירוקה כחרגול? ציפור זרה שמקומה לא יכירנה – האם פליטת המרחבים הדוממים את, או יצור תעתוע שברא דמיונה? שתיקת הציפור וקיפאונה פולשים אל עליית הקיר ורטט חולף בבשרה. ומעבירה את ידה על עיניה לסלק את המחזה המוזר היא מבחינה פתאום באישה הזקן עומד לידה. מתי הגיע

לכאן ומדוע, ולמה אף הוא נועץ מבט עורג במרחבי השדות החובקים את ההר? האם גם הוא נכסף לאי־שם, או שהנִיָּה הטורפת טורדת את מנוחתו? הציפור הירוקה כבר נעלמה, נבלעה בערפלי החום. והזקן נשימתו כבדה, ובפניו מנצנצת תשוקתו הישנה.

בעיניו הוא בודק כל חפץ שהכינה פה לאיש הקדוש. המיטה הנקייה, המנורה, האוויר הטהור. הללו טובים בעיניו. אין רע בהכנסת האורחים שלה. ובאמת, למה שלא יכבדו את הנביא. אולי בזכותו יזכו בברכה.

ו

ובסוף הקיץ נאספים עוללות הפרי מהגנים. אשכולות הענבים התכהו והפכו סגולים, הזיתים השחירו והתלחלו משמן והתאנים התפקעו מדבש. ובטרם יהיו לצימוקים ולדבלים, היא נושאת אותם בסליה המלאים, שוטחת אותם בשמש ומשמרת אותם לימות החורף. ומשתרעת גם היא לצדם, חצי גופה בשמש וראשה בצל. בעיניים עצומות היא מפקירה את גופה המלא לקרני האור.

תרועת שופרות קורעת את דומיית הגן. חודש האיתנים ומזעיקים לתפילה. הקולות מריעים וזעקת שבר חולפת מעליה, ובדממה שנכפלת הומות היונים ומצייצות הציפורים והחרקים מזמזמים. ולפתע רחש כשל נחש מחליק ומתגנב מחריד את מנוחתה. באחת היא מזדקפת. צל אדם חומק בשיח הדודאים, כמשתחוה וגוחן על שביל העפר. גיחזי הוא, נער אלישע. ולמה הסתתר פה, האם עמד וצפה בה? כעס גואה בה. הלוא אישה צעירה היא, ובעלת הבית, והוא נוהג בה כבאחת השפחות. ובה בעת רחמיה נכמרים על הנער הזה. בעל מום הוא, צולע על ירכו מאז מלחמת ארם. המשרת אינו כאדונו, היא אומרת בלבה, הוא עוגב על השפחות והן לועגות לו. ומנחשת את להיטותו היא כובשת את פניה בבושה. הלוא כמוהו ככל הגברים.

קמה, מהדקת את הצעיף על חזה, גירשה את הזבובים המתנפלים על הפרות. הענבים נשזפו, בולעים את השמש והופכים דקים ושקופים. הדבלים השחיתו כחרוזי עץ גדולים מושחלים על חוט, והתמרים הצטמקו כגדילים עבים. היא ביקשה להשתהות כאן עוד, בוחשת בידה בכברה ומפרידה בין הדבקים. לא נוח לה לשוב הביתה. איך תפגוש בנער, היא מהססת, שואלת בלבה אם בחשקו חשף את חשקה. ומזדקפת על השביל היא אוספת בידיה את הטנא. היא תחזור ותפגוש בו פנים אל פנים, הנער הזה רק רעב.

הוא נועץ את מזלגו בנתח הבשר, ואומר שבבִּרְכַת המלך שלמה ראה ברבורים אבוסים. עופות גדולים ויפים כאלה לא ראתה מימיה, הוא מתפאר עליה. צווארם

ארוך ומעוגל כידית גביע כסף, נוצותיהם צחורות כשלג ורכות כגל. וכמה יפה הם שטים, ובשרם תאוה לִחְךְ!

'ברבורים אבוסים, מאכל מלכים', הוא אומר, ודבריו כמו במזיד פוגעים בה. כמה דוחה הנער הזה. לשולחן מלכים הוא מתאוה, לציפורים יפות, וידיו הגסות נוטפות שומן. לוי למצער היה מספר לה על אדונו, אבל הוא רק זולל וסובא. אדונו נוהג בו בסלחנות יתר. ואולי הוא ירא שקללתו תוציא שוב דובים מיער? היא מאריכה את סעודתו ומפטמת אותו בעוד נזיד ובעוד עוגה, מקווה שאלישע יִרְד ויֵשֵׁב אל שולחנה. אבל הנביא מסתגר בעליית הקיר ורק לעתים רחוקות יורד אליהם. למה הוא מתנשא עלינו, רוטן הזקן, וכי לא כל העדה קדושים? אבל היא יודעת: אין איש צנוע ועניו ממנו, ורק רוח ה' מפעמתו, ולכן לא יראה פני איש.

יש והוא קורא אליו את גיחזי, וניגון עדנים מתוק משתפך במורד המדרגות. כרועה עדרו המכנס את צאנו מחלל הנער מנגינה מושכת את הלב. פעם ניגון של עצב מתפרץ מבעד לחלונות, ופעם של שמחה עולצת. היא נאלמת בקשב – דומה, מלאכים עולים ויורדים.

ורק כשהנביא ונערו יוצאים לדרכם, היא מעזה לטפס אל עליית הקיר. עומדת בחדר המלא כעת את הגלבוץ ושואפת מרוחו של הנביא.

ז

בימי החורף מתמוססות הדרכים ברפש ובטיט. ערפל עוטף את ההרים ומשתרע כענן על השדות. אש תמיד דולקת בתנור וכמעט שאין יוצא ואין בא. ואיה אלישע לעת הזאת, האם גם אותו נשאה הרוח? עוברי אורח יושבים בביתה, סועדים ומספרים על מעשי נְסִיוֹ. אלמנה אחת מבני הנביאים צעקה אליו. הנושה בא לקחת את שני בניה לעבדים, אבל אלישע בירך את שְׁמֶנֶה והיא יצקה ממנו לכלים רבים ופדתה את הילדים. וגם על נעמן שר צבא ארם הם מספרים, איך ציווה עליו אלישע לטבול בירדן והוא נרפא מצרעתו. קר בחוץ, הדלף טורד, והיא יושבת בבית ומקשיבה לסיפורים. טוה צמר ופשתים, קושרת ומתירה ושוב קושרת, אלף פעמים. ובבוקר, מבעוד יום, היא אוספת מתחת לעץ את הזיתים המרים, כובשת אותם בצנצנות גבוהות ומהדקת בפתיל. ואילו יכלה כך לכבוש בתוכה גם את רוחה הרעה, המאיימת להתפרץ.

ליד השולחן האיש מבתק בידיו את כנף העוף ומלעלע את היין. היא אינה יכולה לשאת עוד את מראהו. קמה ועומדת בחלון המוגף, משקיפה על הדרך השוממה. האורחים מספרים שאלישע הציף קת ברזל ששקעה במים, ושלה אותה מהירדן. והאם יוכל לשלות כך מתוכה גם את מחשבותיה הרעות?

רק בימי האביב, לקראת חג הפסח, שב אלישע אל שונם. ניחוחות מור ולבונה כבר נדפו בגן. השושן פרח בשער וניצני השיטה התבקעו כאפרוחים מפלומתם. כנותנת לפניו קורבן מנחה הקריבה לפניו את מאפה תנורה: חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות. ומכיוון שחורף שלם דבקה בה שתיקת השדות והיא נעטפה בערפלי הגלבו, סגורה בביתה שהאפיל ללא שביב נחמה ותקווה, היא משתוקקת כעת לדעת:

'האם טוב היה לאדוני? האם בירך אותו ה' בשמחה ובאושר?'

אם יענה לה שאשריו טוב לו, תדע שאין לה חלק בעולמו. שהרי ימים רבים קבע את מושבו בכרמל או בבית-אל ואת שונם לא זכר. לשווא שמרה למענו את עליית הקיר הקטנה, מנקה ומטהרת אותה ומתנחמת על חסרונו.

'אשריך, אדוני, היא נאנחת, 'כל הארץ לפניך'.

אבל הוא מוחה: 'אשרי יושבי ביתך. מאושרת עקרת הבית', ומאיר לה פנים, 'אשרי היושב תחת גפנו ותחת תאנתו'.

ולבה מתרחב בדברו אליה כך. עוד באותו יום היא מטפסת בשבילי גבעת המורה למדוד בעיניה את נחלתה. כל החורף המתה גבעת המורה, פולטת את גושי אבניה השחורות, מכאיבה לאדמתה, וכעת רווח לה. היער מוריק, דשאים ופרחים באדום ובצהוב צצו בין הסלעים. ולרגלי הגבעה נחות שונם ויזרעאל. אדמת העמק כולה שדות וגנים. קלעה זר לראשה, ועטורת פרחים ירדה אל משכנות הרועים.

וכי לא אמר הנביא שמאושרת עקרת הבית? אכן אשריה וטוב לה. אבל בשמת יוצאת לקראתה ופניה קודרים.

'יותר מדי את מדברת על הנביא', היא נוזפת בה.

הן כורעות על שפת ברכת הצבע, טובלות את הצמר בעסיס הפואָה, ופני בשמת שמשותקפים לצדה במקווה המים מאדימים כדם. הוי, למה כעסה עליה ידית נעוריה, והאם מקנאתה בה דיברה או מאהבתה לה? אל תלכי לרעות בשדות זרים, הישארי אתי.

'בואי אל הגורן', היא דוחקת בה, ועזיה הרזות תולשות את העשב הדל מבין יתדות אוהלה, מעלות גירה ותולות בה עיניים מאשימות. והתיש המיוחם בועט ונוגח מעבר לגדר, כמנסה להתפרץ.

אותו לילה חלמה שהיא יורדת לטבול בנחל. כבר פשטה את בגדיה וטמנה אותם בין קני הסוף. עירומה היא עומדת בצל הרימון, על גדת המים האפלולית. והנה בא ונדחק למקומה גיחזי, עירום כביום היוולדו וגופו הרזה בוקק מצרעתו. גועל תקפה, ופחד. אבל גם צר היה לה עליו. גופו הדל ותשוקתו הממאירה הכאיבו לה. לולא שלח את ידיו אליה...

בבהלה התעוררה. סוטה, מורדת, ייסרה את עצמה. ומתעטפת בשמלתה קמה בחיפזון להבעיר אש בתנור.

צינת בוקר וערפל קידמו את פניה. אוי לה, עוד מעט ירד האורח. איך תישא את פניה אליו, איך תסתיר ממנו את חרפתה. והיא הלוא ציפתה לבואו, ייחלה לו, מאמינה שפניו הטובים ועיניו המאירות יגרשו מתוכה את הצללים. לשה את הבצק ורדתה את הלחם. פניה להטו מול האש. מושיבי עקרת הבית, חזרה ושיננה לעצמה, מתאמצת להשיב לה את שמחתה.

וכבר נשרה ניצת התפוח והפרי מסתתר בין העצים. ובשובה מהגן שמעה קולות דוברים בשער. צללי האנשים הרטיטו, מתכנסים בצל הצפצפה הגבוהה, ולבה עלץ: הנה הנביא. סוף־סוף נטש את משמרת חדרו וירד אליהם, עומד ומשוחח עם נערו ונדמה שאפילו מצטחק כאחד האדם. האם תתאפק ותעקוף את השביל, או תבוא בשער, תנצל את המקרה שאינה לידה ותחזה בו? תומכת את הטנא במונתה והאבטיחים והדלועים הבשלים מכבידים על צעדיה, פנתה אל שביל הגן. דבורים זמזמניות נתלו באוויר החם. ריח השרף התעצם בעצים, ופרפרים ריחפו מסביבה וכנפיהם צהובות ולבנות באור.

רוצה הייתה לבוא לפניו צנועה וענווה, אבל היא אישה גבוהה ורחבת גרם. ריח הגן נודף מסליה ומבגדיה, מפתה כריח השדה. כמעלימה עצמה התכופה מתחת לצפצפה, מנמיכה את קומתה. וכמו האזוב הריחני הפורח בגנה בכחול נוצץ, נפרשו שמלותיה, מקיפות אותה מסביב בשובל פרחים ארוך.

ימים רבים עשה איש הרוח בעליית הקיר. פניו החווירו ושערו צימח פרא. שפתיו החכליליות בולטות מתוך דבלולי זקנו. פעם אולי היה בחור חסון, חורש בצמד, אבל הימים שעשה בנדודים ובמערות, בורח עם תלמידיו מפני המלך, החלישו את גופו והנמיכו את קומתו. כאחד הדלים הוא ניצב בשער, פניו כחושים ונבוכים, וענני האבק מבליטים את עמידתו הבהולה. וגם אם הוא נושא בצקלונו את אדרת אליהו, מראהו כעת כאחד מבחורי ירושלים הצנומים שעליהם סיפרה לה אבישג, רוקמת אותם לתוך חלומות ילדותה. והיא, בחיבתה לו, רוצה הייתה לגשת אליו ולומר לו: הישאר עמנו איש־הרוח, וכי לא נוח ונעים לך בביתי. אבל אינה מעזה לפצות פה. וכמו תמיד הוא הדובר, ובלשונו היפה שמביכה אותה תמיד, עד שמילותיה מתהפכות למלמול, לגמגום, לאלם.

'קרא לשונמית הזאת', הוא אומר לנערו.

וכשהיא באה עם הסלים, הוא פונה אליה בקולו הרך המשתאה לה:

'את חרדת עלינו את כל החרדה הזאת', הוא אומר.

ובאמת, למה טרחה סביבו כל הימים האלה כדבורה עמלנית. בונה לו עליית קיר, מציעה לו מיטה וכיסא ומנורה, וגם מבשלת לו מטעמים כאשר אהב. והלוא האיש הזה שונא מתנות, ומעדיף היה אולי את התנזרותו ואת התבודדותו. ומה אם יגיד לה שנדיבותה עליו לטורח, היא נבהלת.

אבל הוא אומר: 'מה נעשה לך?' כמנסה לפרש את כוונת מעשיה, ומוסיף ושואל: 'האם יש לך דבר אל המלך, או אל שר הצבא?'

אבל האם גמול היא מבקשת מידו? הוא מכלים את פניה! פוגע ברצונה הטוב להעניק לו. פניה מאדימים, ומשפילה את מבטה אל הטנא כאל מנחת ביכורים דחוייה, היא אוספת את פרי גנה, הקישואים והדלועים הצהובים. 'בתוך עמי אני יושבת', היא אומרת וזוקפת את קומתה. 'ראָה-נא וייוכח שאישה גדולה היא. כי גם אם הוא עם מלכים ונגידים יתהלך וידו רב לו בחצר המלך, אף היא אינה ציפור בודד על גג. ואל יבוז לה. גם בצערה לא תקבל מידו דבר.

ומעבר לחלון כבר כיפת הגלבוּע נבלעת באובך. ענני השרב גולשים אל העמק כעדר שאדונו נוגש בו. גרגרי חול ואבק נישאים ברוח ונדחקים לכל פינה, נְגַרְסִים ומתלעלעים בזוויות הפה ומכבידים על הנשימה. ומאחורי גבה היא שומעת את האיש מדבר אל משרתו בקול חרישי, מוטרד.

'ומה לעשות לה?' הוא שואל.

וגיחזי, שלא מנע עצמו מחברתה בימים שהנביא היה עצור בחדרו, שעקב אחריה בבית ובשדה, מקוששת עצים ושואבת מים, אופה ומבשלת, מלקטת את פרי גנה ומטפסת באוויר הגלבוּע ובסופות החול, עונה לנביא:

'אבל בן אין לה.'

ובדברו הוא כמסביר את חרדת החטא המעיק עליה, ואת הריק המתאווה להתמלא. ומוסיף בגיחוך נכלולי:

'ואישה זקן'.

ובאותו ערב, כשהיא עולה להתבודד בעליית הקיר לאחר פרישתו של הנביא, נשקפת אליה מבין צללי הגן ציפורה הירוקה. והיא משלבת את ידיה בחיקה להסתיר את רגשתה, וחוזרת בלבה על בְּרֶכֶת אלישע – ברכת המלאכים: 'למועד הזה כעת חיה את חובקת בן'.

וצוחקת בלבה כשרה שהתבשרה ביצחק, 'צחוק עשה לי אלוקים ואדוני זקן', היא אוספת את פניה בידיה ורק חלקת עורפה זורחת באפלולית החדר באור האחרון. 'אל נא אדוני', הפגיעה בו. 'אל תכזב בשפחתך'.

אבל מילתו נוטפת לתוכה כאגל מים להרוותה. וכפתילה ששואבת מתוכה, היא הולכת ומתעברת ממנה. כמשוגעת היא מתהלכת בחדר בצחוק ובבכי חליפות. כי הוא הגיד לה שילד ייוולד לה. והלוא איש ברכות הוא, ולא איש כמוהו ישקר.

ה

ושוב תוקעים בשופרות. אלול וחג לאלוקינו. ואותות סתיו ראשונים כבר ניכרים בגנים, העצים מצהיבים ועצבת נמשכת מתוכם כחולי. שמי התכלת עדיין ללא רבב, וצחותם חפה ויבשה, אבל בערב שורקת הרוח חדה וקרה, מצליפה בשבים מהשדות. הפרי כבר נאסף והתבואה בגורן, אבל גשם אין והדאגה כוססת. יבש המעיין, יבש מקורו, והימים נוקפים והריק לא מתמלא. לפעמים עולה בזיכרונה עצתה של אבישג: עשי בדרך כל הארץ, השקי את הזקן יין ושכבי עמו. אבל איך תעשה, ולה נדמה שאפילו יין לוט לא יועיל עוד לזקן. אבל חזקה עליה ברכתו של הנביא, ולכן מדי לילה היא זוחלת אל מיטת בעלה, מגלה את מרגלותיו בעיניים עצומות, מתגברת ודשה בחלציו. והזקן בשנתו משמשה בהשתאות. בשלהי הקיץ היה חוזר מהשדה ומכנסיו רחבים וצעדיו כבדים, לוגם ברעש מצפחת המרק ומגביה כוסו כאיש נדהם. מתבונן בה מרחוק: האם זו היא או אחרת. צעדיה קלים, גווה עליז ומבושם, כמו היא ולא הוא רוותה עד שיכרון מייך הביכורים.

באותם ימים שוב יצאה עם הכלות לטבול במקווה טהרה. הנחל התדלדל ולכן הרחיקה נדוד עד לבִּרְכֹת שבעמק. ופעם טבלה בַּפְּנֵרֵת, צוללת אל חיקה הקר והאפולוי ומגעה הכחול משיב את נפשה. צפה ועולה מהמים, נדמה היה לה שגופה קל יותר. מסוחררת התפללה שִׁבְרַת הנביא תעלה יפה.

היא הרבתה לפקוד את בתי הנשים המעוברות. הן לחשו לה סגולות, מטמינות בידה ערבות נחל מיובשות, בשמים וכישופים. ועם הגשמים הראשונים התמלא הנחל, והיא שאבה בכדה מים זכים בהירים, שואפת לתוכה את ריח האדמה הרוויה.

ובתנופה עדינה שלא ידעה כמוה מימיה, החלה לילד את הנשים. מניחה בחיקן את עולליהן, ומבטי קנאתה שעוררו בהן תמיד אי שקט הפכו רכים וחומלים. מה היה לה, הזאת השונמית, המו עליה השכנות. והיא צחקה, אני ריקה הלכתי ומלאה השיבני ה'.

הנס התרחש. כבדה הייתה כמו האדמה ומלאה כמוה. זרע תפח ברחמה. ומדי שבת וראש חודש הייתה מתעטפת במחלצותיה ועולה לרגל אל הנביא. אותם ימים היו העם מקטרים בבמות וזובחים לבעל, והאיש הזקן חשד בה שגם היא

נתפסה לאמונות תפלות. עיניים עקבו אחריה ברחוב, ומעבר למסכי הווילונות שאלו האנשים למי היא נושאת מנחה. פעם העמיסה על האתון שק קמח ופעם לוג שמן, מביאה אותם בצקלונה אל מחנה הנביא. אם קבע את מושבו ביריחו ואם במדבר, בערב שבת הייתה יוצאת ועם אור יום ראשון הייתה שבה, עייפה מנדודיה, והפס השחור ממצח האתון ועד לזנבה מלבין מאבק.

'עד מתי את...' הייתה בשמת מקדמת את פניה בכעס.

עקודות, נקודות וטלואות הלכו אחריה הרחלות אל השוקת, מתייחמות ברהטים קצאן לָבָן.

'את ממיטה על עצמך חרפה', הייתה נוזפת בה.

אבל היא הייתה מעסה את כרסה המתוחה, ודוחה את תוכחתה:

'בִּרְכַת אִישׁ הָאֱלוּקִים תּוֹעִיל לִי יוֹתֵר מִכֹּל סְמֵי מִרְפָּא', הייתה מתרצת את נהייתה אחריו.

בלבה עוד ידעה פחד. ומה אם לא נעשה לה נס, והאלוקים רק מבקש לנסותה? ואם נפל ברחמה ולא ילד? הו, אנא ה', אל נא תשלה את אמתך, התפללה לו בלבה. חודש טבת וארצם מנוגבת. גשם לא יורד וקור מושל בגן. הרוח מטאטא בכפות צפודות עלים יבשים, גורף אותם ברעש עם הפרפרים המתים. עוברי אורח סיפרו על שלג בירושלים. כפור צולף בהרים, ואלישע נדד אל הגלגל. הם סיפרו גם על רעב בבית-אל, ועל בני הנביאים המלקטים בשדה ארות ופקעות ומבשלים בסיר. בראש חודש שבט, כשנגלה חרמש הירח צף בעננים וקווצות הרקיע האפירן השכימה בבוקר וחבשה את האתון. ציפורים צייצו בעצים, משיבות בכנפיהן העדינות את הכפור. אבל היא ידעה שהרוחות הקשות יביאו עליהן כליה. התעטפה במעילה ובצעפייה. קור הזדחל בצווארה ועל גבה, ומהדקת את הרדיד על פניה, מעולפת בבגדיה העבים, קשרה את עצמה אל האוכף, ועם סליה קשורים אל צלעות בהמתה ככבה אל מדבר יהודה.

לרגלי הגלבוץ הייתה האדמה שלא ספגה מים קשה ודחוסה. זרימת המעינות נחלשה וכמעט שלא עלה מהם רחש. ובצדי הדרך, בעזובה, צצו נהלולים ונעצוצים. האתון נמשכה אליהם, סוטה מהשביל הכבוש, ושובל צעיפה נקרע בקוצים. תפרכת חוחים צהובה נשרה, ועוקציהם שהגלילו נפרשו מעבריהם ככנפיים, נוטים על צדם כבעלי חיים שקפאו למוות בטרם עת.

חלחלה חלפה בבשרה, ושוב עלה בה הקיא כמו נחנק עוברה בתוכה. המרחב סגר עליה, דממה ובדידות מסביב. קרן אור לא הבקיעה מבעד לעננים וההר מעשן ערפל. ופחד נפל גם על האתון והיא החלה שועטת כנמלטת על נפשה והבל נגרש מאפה.

בשדות עמק בית שאן צמחו הסירים והקוצים לקומת איש, ובמורד הירדן השתופפו קני הסוף, העבקנה והגומא. הערבות לחכו בצימאון את הגדות, וזרימת הנהר הייתה אטית והילכה עצבות. לא כבימי החורף הטובים כשהמים שוקקים וקוצפים, גורפים בדרכם אבנים, גזעי עצים ובעלי חיים. צבעם היה עכור ולא ירוק, כאדמת העמק הכבדה.

ובבואה אל הגלגל כבר עמדה השמש במרומי הרקיע. היא חצתה את השדה ותלמידיו של אלישע נגלו לה מרחוק. למראיהם הליטה את פניה וצנחה מגב האתון. מביקוריה הקודמים ידעה שאינה טובה בעיניהם. בני הנביאים שטמו אותה על קרבתה לאדונם, והיא עוררה בהם השתאות ומיאוס. וכי מה תבקש השונמית הלז מאלישע. היא אינה מדלת העם והנושה אינו רודף אותה. היא אינה עקרה, כי כבר כרסה בין שיניה, ואם בירכה הנביא מה תבקש עוד? בשתיקה הרחיקה עצמה מהם, פורקת את צרורותיה בקצה המחנה.

אבל לו תבונה בהם היו יודעים להפיק ממנה תועלת. הם רעבים ובסליה מכל טוב. הם מלקטים בין הקוצים ארות וגפן שדה ופקעות, ובשקיה קמח ושמן, דבלים וצימוקים. הם מבעירים אש ושופתים את הסיר הגדול לבשל בו נזיד, והיא פרקה את הקמח מאמתחתה והביאה אל החצר. עומדת שם ראתה את אחד הנערים מפלח אל הסיר מהפקעות המרות. ובעוד הם יוצקים מהמרק השחירו פניהם. 'מוות בסיר, מוות בסיר', צעקו, תולים בה את מבטיהם המאשימים.

אכן, לתועבה היא בעיניהם. לא מטמונים הביאה להם בשקה, כי אם את הרעל הזה. עוד מעט ובחטאה ימותו. לולא אלישע שנחלץ לעזרתה, חופן משק הקמח שבידה ומשליך לסיר. 'צק לעם ויאכלו', אמר לנער. ואכן סר מר המוות, ודבר רע לא היה בסיר.

מדי בואה היא נאבקה באיבת התלמידים, וגם אלישע מרחיק עצמו ממנה. כבר נטש את עליית הקיר הקטנה, והוא יושב באוהלו ומלמד את הבנים. אנשים באים לקבל את ברכתו, וגם היא עומדת באוהל הנשים. בערבי שבתות וראשי חדשים היא יוצקת שמן, לשה קמח ואופה עוגות, מבשלת נזיד וצוּבָאָה על פתחו. מאמיניו רבים והיא נדחפת ונדחקת ביניהם. ופעם פנה הנביא אל גיחזי ואמר לו:

'הנה השונמית הלז. אמור לה השלום לך, השלום לאישך'.

והיא ענתה 'שלום', לא מעזה לבקש ממנו שיאציל עליה מרוחו. כי הלוא ילד ברחמה, נתמלאו משאלותיה, ומה תבקש לה.

ליל טבת בערבה החשופה לרוחות, עטיפותיה לא יספיקו. בבת אחת מכריעה החשכה את המדבר ומפסגות הרי מואב שטים ובאים אדי הקור. כוכבים צוננים

נצפים מפתח אוהל הנשים, וגעיית פרות עצובה, כמיהה נכמרת, עולה מרחוק. הנשים באוהל חולות, הנשים באוהל בלויות, היא שחה לעצמה במר נפשה כמטפטפת רעל לדמה. ובעוד היא מצטופפת ביניהן בעט הילד בבטנה. צריך להכות בך במקל, כמו באתון, היא לועגת לעצמה. ועולה בה הרצון לברוח מפה, לברוח. כי הנה ככל שתוסיף דעת, תוסיף מכאוב. קודחת מקוצר רוח חיכתה לשחר שיאיר ותוכל להסתלק מכאן.

באותו לילה בחלומה היא בנָאת מדבר בדרך אל הנביא. שפעת מים זורמת בנחל, ואשכולות פרות זהובים וכבדים משתלשלים מתחת לסנסני התומר. היא שולחת את ידה לקטוף מהפרות, נכספת אל מתיקותם, מבקשת לטעום מבושרם הענוג ולהגיר את עסיסם אל פיה. לו לא היו קמים עליה פתאום בני הנביאים לגרשה. היא בורחת מפניהם ומגיעה אל עץ אחר, אבל גם משם הם מניסים אותה. 'התמרים של הנביא', הם משתערים עליה, 'מוכנים ליום חתונתו. מה, לא ידעת שאירס לו אישה?'

היא מקיצה מחלומה ורוחה מפעמת מכאב. רגליה קרות, כמו הר של שלג נערם עליהן. הסערה סחפה את יריעות האוהל ועקרה את היתדות. גשם יורד, מגבב בחולות גומות־גומות. קמה לנגב בשק את גב האתון ולהעמיס עליה את האמתחת, וגונחת מכאב ומעלבון, ללא מילת פרידה, רכבה לדרכה.

השמים התקדרו ופיח העננים נשפך מרכסי ההרים. עבים קודרים ורוח עזה קידמו את פניה, מלווים אותה בדרכה בואכה עמק יזרעאל. ירד גשם גדול ומתוך המטר והדמעות ראתה את אלישע רץ לפניו, גוו הדל עטוף באדרתו ודמותו מופיעה ונעלמת כמהתלת בה. כאליהו המשנס מותניו נגלה לה, וצלליתו מבשרת גשם ברכות יורד מההר עד הבקעה.

ורק בבואה לשוֹנֵם חדל הגשם. נחלי המים זרמו ברחובות מבעבעים וקוצפים, גורפים בדרכם אבנים ואשפה. בפתח ביתה קרקרו העופות, טובלים מקורם במקווה המים להרוות את צימאונם, והשכווי זקף כרבולתו כמכריז על בואה בתרועת גבר. טיפות נשרו מהעצים הרועדים, וטיפה גדולה חדרה מתחת למעילה, שורטת וחותרת בבשרה הקודח. עמדה בשער סוקלת את הגדר ברגבים, מכאיבה לאדמתה באבנים. אכן, ימים רבים רחקה מכאן. עץ השקד כבר צמרתו פורחת, וגם בעץ התפוח תפחו הניצנים. ומה לה סוכה במדבר, מה לה חיי נוד. הנה הבית הזה הוא ביתה. עלתה אל חלונה וישבה אל הפלך, וידיה שכבדו בהריונה נתמכו בכישור.

שלל צבעי הרקמה הילכו עליה סחרחורת. אדומים כאש, מוריקים כלענה. אצבעותיה התנפחו והחוטים דקרו, מרצדים שתי וערב. מעת לעת הייתה מסירה

את מבטה מהם ונותנת את עיניה בגן ובחצר. עבים וגשם, ושליח מאלישע אין. והאם אינו שואל השלום לה? ולמה אינו שולח את מלאכו?
 רק אישה הזקן יושב עמה בימים הקרים האלה, מעולף בכסותו וּחֶכּוּ ממתקים. אש נאה בוערת באח, נאוה האישה התומכת בפלך. והוא מספר לה על קני העורבים שסילק מעליית הקיר השוממה. הנביא לא בא, אבל הם באים ומביאים בבוקר ובערב לחם ובשר. 'את מי נצטוו לכלכל', הוא מצטחק. ושח גם על השדות המוצפים בגשם, ועל הדרכים ששבתו מהולכי רגל. 'חֲדָלוּ אורחות חֲדָלוּ', הוא מזמר, והיא מהרהרת בשליח שאולי נודד בשבילי עמק יזרעאל בדרכו לכאן. ומה אם גאה הנחל וסוס ורוכבו צללו במים אדירים? רעדה אוחזת בה, אף כי למראית-עין ידיה מוסיפות לטוות בפלך.

ובסוף החורף ראתה עננה קטנה ככף-יד מפליגה אל הכרמל. החמה הבקיעה מבין העבים, מפלסת דרך לקרני האור. סיסים צייצו פוערים מקורם לבלוע חרקים במעופם, והחרובים השחירו, נושרים חומרים-חומרים בערוגות הגן. עוד מעט ונשל גם פרי בטנה. יום תמים היא עומדת בחלון, מחפשת לה עיר מקלט. האם תעז לעשות את אשר הגתה? ומה אם ינחש האיש את אשר בלבה?

קמה לאפות את לחם הביכורים, עשרים לחם שעורים וגם כרמל. ונותנת אותם בצקלונו של הזקן, היא מלווה אותו במבטיה אל השער. הנה הוא הולך ומרחיק אל השדות עד שנעלם מעבר לצלע ההר. בקוצר רוחה עלתה אל עליית הקיר לחכות לו. מדליקה נר ובחדר נבעתים הצללים. ימים רבים לא ביקר כאן איש, וכעת שדים מחוללים בין הקירות. הליטה את פניה בידיה להסתיר את חרפתה. הנה המיטה מוצעת, גם המנורה דולקת, אבל רוחו של אלישע כבר רחקה מכאן. וכגב שנתפס היא נחבאת בחדרו, יראה מצל עצמה.

למחרת שב האיש ופניו אינם כתמול שלשום.

'נתתי את מנחתך', אמר.

וכמו רוח קנאות עברה אותו, ומנחת קנאות הגיש לאלישע, השתופף מול התנור ופניו להבים.

'תן לעם ויאכלו ציווה עליי הנביא. ומה אתן? זה? לפני מאה איש?'

הו, איש תם, איך לא יבין. והלוא גם הוא מהנביאים היה, ואת העם נהג להוכיח. ניגשה לרדות את הלחם מהתנור וידיה רעדו. ואולי יאמר לנסותה במים המאררים, הן בטנה כבר צבה וירכה נופלת. ואם יאמר להכותה, אישה הרה היא, וכפליים דמים ישלם כל המכה בה. והנביא אלישע, האם לעג למנחתה?

'תן לעם ויאכלו', חוזר האיש על דבריו, ידיו פשוטות אל האש כמתיק את הברזל. 'יעוד הוא מנבא כי כה אמר ה', אכול והותר'.

ופתאום רווח לה. אלישע בירך את לחמה, שולח אליה את דברו מרחוק: די והותר.

ט

ולאחר הפסח הניפו הקוצרים את תבואת השנה החדשה, והמיילדת הניפה את הילד, מכריזה 'בן ניתן לנו'. ועם בכי הילד נשמעה רינת הקוצרים היוצאים אל השדות. ניחוח עדנים נדף מהפרדס, והחדר טבל בבושם הזה. השיטה הצהיבה, הצפצפה נתנה קולה, ושושני הבר עלו בחלון טובלים ברסיסי הטל.

'ה' עמכם', קראו הקוצרים.

'יברככם ה'', ענו להם המאלמים בשדה.

וגם אישה הזקן עמד בפתח. כבר ראשו מקריח וזקנו מלבין, אך כמו עלומי אב נוצקו בו. בירך על המילה והחזיר את הילד לחיקה, ממחר אל שדהו וחרמשו המושחז בידו. עצמה את עיניה וראתה את שדה החיטה רוחש מתחת לשמש הצהריים, השיבולים נעות ברוח וצבען זהב נמס. זוקר השמש מרצד בברכות המים והבהמות הומות בגעייה רמה. ורק הר הגלבוע משקיף מלמעלה, שומם ושותק. 'מי הנערה הזו?' היא זוכרת אותם שואלים. יתומה הייתה אז והלכה אחר הקוצרים ללקוט בשדה.

זו השונמית קרובת אבישג, הם אמרו, מדברים סרה בזונת המלך ונותנים גם בה את עיניהם לרעה. ורק הזקן האיר לה פנים:

'בתי, דבקי בנערותי. אל תלכי ללקוט בשדות זרים'.

קול ששון וקול שמחה, קול חתן וקול כלה. אבישג שרה בחתונתה, מכה בתוף ורוקדת עם הנשים. היא נישאה לאיש וכעת היא חובקת בן. ומדוע נפשה מרה עליה? והלוא התקיימה ברכת הנביא.

עצמה את עיניה והסבה את פניה אל הקיר. אך אויה, שניים דובים יוצאים מיער, פיותיהם פעורים ורירם נוטף. 'תני לנו את בנך', הם דורשים, 'שלנו הוא'.

והיא מאמצת את הילד לחיקה ובורחת מפניהם. רצה ורצה וענפי העצים פוגעים בפניה ושורטים בבשרה. נהמות הדובים והלמות טלפיהם מהדהדות באוזניה עד הגיעה אל קרחת יער, שם היא נופלת על פניה, בוכה ומתחננת:

'הרפו ממני. אל תבקעו את בני'.

'עד מת', שואלים הדובים וגוהרים מעליה שחורים ולוהטים.

'עד שאגמלהו', היא נשבעת להם.

ומתעוררת בבהלה. בשמת יושבת ליד מיטתה, מודאגת היא שואלת אם רפא לה ולמה צעקה בשנתה. והיא נזכרת בדובים השחורים ושבה ועוצמת את עיניה.

ומעבר לחלונה נשמעת תרועת הקוצרים, רמה ועולצת, כמו צוחקים לאידה. איפה הילד, היא מגששת בחרדה על המיטה, ובכיו עונה לה מהסדין.

וכבר מלאו שבעת ימי נידתה, ושלושים יום ושלושת ימים ישבה על דמיה, ואחר רחצה וטבלה במקווה טהרה. ריח אורנים נדף מהמים, והזרם פיכה תחתיה. שני תורי הכפרה פרפרו בכנפיהם על מוטות העץ, מטילים את חרדת צלליהם מסביב. ממקורה ומדמיה בא הילד הזה שהיא מאמצת בחיקה, מיניקה ומגדלת בארץ דגן ותירוש, ארץ זית שמן ודבש.

ובאותם ימים השמועות מספרות על רעב כבד בשומרון. נשים כורתות ביניהן ברית: היום נאכל את בנך, ומחר את בני. אהה, אימה ופחד. על יצועה בלילות היא מחבקת את בנה, מסוככת עליו בכנפיה. ומה אומר המלך, ומה אומר הנביא? 'אלישע הבטיח מחר סאת סולת בשקל וסאתיים שעורים בשקל', מבשרת לה בשמת.

והזקן חותה את הגחלים המתות בתנור ומשתיק אותן בזעפו: 'האם יעשה האלוקים ארובות בשמים לעם הרע הזה?'

אך למחרת שבה בשמת ומבשרת: גיחזי ובניו המצורעים יצאו אמש משער שומרון ומצאו את מחנה ארם נטוש. צבא ארם נסוג, רק הסוסים והחמורים נשארו שם. ובאוהלים מכל טוב, כלים ובגדים ומזון רב.

על השולחן שעליו סעד הנביא היא מאכילה את בנה סולת מרובכת בשמן. פה-פה-פה, היא שרה ומזמרת לו ברוב רגש: 'הבן יקיר לי, ילד שעשועים'. והוא טובל את אצבעו בצנצנת הדבש ומתיז על סביבותיו, מרים בשתי ידיו הקטנות ספל אדירים ושותה חלב.

'הנה ציפור ירוקה, הפלא ופלא', היא נושאת אותו בזרועותיה אל החלון שבעליית הקיר. וגם קול התור נשמע, וזהרורי שמש מנצנצים בנוצות הציפורים. והוא כבר נער קטן, משחק בחצר עם דינה בת בשמת. ופתאום חרדה תוקפת אותה: הייזהר מהבורות בחצר, שם המים שחורים, בולעים. אבל הוא נופל וקם. אלוקים מגן עליו, היא מאמינה, וברכת הנביא.

היא מלמדת אותו לקרוא לדברים בשמם: 'הנה אלון והנה ברוש'. וחורטת על אבן, כעל לוחות הברית הראשונים, 'עשה טוב ולא רע'. וברדת היום, עת יפוח הרוח, מביאה אותו אל השדה, ויחד הם שומעים את שירת העשבים ושואפים את ניחוח הקטורת העולה מהפרחים. הילד מתגולל עם דינה. 'מה, מה', מתהוללת הילדה השובבה, ובנה רץ בעקבותיה ואוחז ברגליה, מושך בה כבעגלה קשורה. 'עודנו ילד', היא מתנחמת בלבה. אבל אביו מוכיחו ואומר: פרא אדם. ידו בכל.

הרועה, אבי דינה, רוחו טובה עליו תמיד. פניו שזופים והוא מחלל בחלילו. וכשהוא מנגן נחה על הילד רוח אחרת. פניו מרצינים והוא יושב ומאזין ברוב קשב. לפעמים מזמר ומטפח בידי הקטנות. האזינו השמים ותשמע הארץ, גאוותה עליו. ואולם אביו חוזר ממקשת הקישואים, ומרים עליו את ידו שהשחירה בבציר. בחרדתה היא מכנסת את בנה לחיקה כמפני חמת המציק.

ובשנה ההיא הייתה פריחת השיטה כבדה ואיומה. סבך צמרירי וצהוב נשר מענפיה, כקווצות תלתלים מכבש חולה. את שושני הבר אכלו הכינים, והצפרדעים מילאו את החצר ואת בור המים בנהי ובילל מספד. וככל שגדל הילד הכביד משאו בחיקה. היא גמלה אותו, אבל הוא הסכין לשבת על ברכיה ולהביט בחלון. מרחוק נשקף הגלבוץ, צדעיו לוטים בערפל והוא נושא על כיפתו את הרקיע הלבן. ובגבול שונם נראו השדות והקמה הצומחת לגובה איש. בתוכה נעו הקוצרים, משתחוויים וקמים, קוצרים ומאלמים, וחרמשיהם המושחזים מבהיקים בחמה.

ובוקר אחד לא יכלה עוד לעצור בו. רוחו שאפה אל המרחבים הללו. לצאת אל השדות, להשתופף בקמה, לנוע עם הרוח. וכך ראתה אותו מתרחק עם אביו, רתום אל החמור. ראשו הקט מיטלטל על צווארו כתלוי על חוט דק, ובמחלפות שיערו הבהיר מרצד האור. לבה יצא אליו, כלי חמדה מעורר אהבה שכמותו. מה יעשה בין הגברים המיוזעים האלה, קושרי האלומות ומניפי המגלים? ואם יצמא, איך יגיע אל פיו את כד החרס הכבד? וכשירעב, האם יסתפק בקלי ובפת טבולה בחומץ? הלוא עודנו ילד, בן שעשועים.

ובאותו היום הייתה עוצרת מדי רגע ממלאכתה ומאהילה על עיניה, צופה אל השדות ואל המישורים. זהובים ושחומים השתרעו הללו למרגלות הגלבוץ העוין, וצללי האנשים מתקצרים בתוכם ואובדים בקמה. וככל שהתעצמו מעגלי השרב האדומים, בולעים שדות ואדם, נעלמו ממנה גם פני בנה התמימים, אובדים בסנוורים כתעתוע. האם היה לה בן או רק אשליה היה? נדמה שרק את צעקתו היא עוד שומעת, מהדהדת באוזניה ונישאת מתוך האובך החם. ומה הוא אומר לה כעת, מה הוא אומר, על מה ילין?

רק לקראת הצהריים שלח אביו את הנער, והבן בזרועותיו.

'הילד ככה: ר'אשי, ר'אשי, אמר הנער, 'והאדון אמר, שאהו אל אָמו'.

היא בדרכה מהבאר, ובבת אחת השחירו המים בְּדַלְיִים. שוב ושוב חפנה מהם, מתיזה על ראש הילד. בני, בני, רצתה לצעוק, אבל קולה לא נשמע לה. היא רצתה להזעיק את בשמת, את השכנות, אבל במה תוכלנה הן להושיע לה? הכניסה את בנה הביתה והושיבה אותו על ברכיה, טובלת את קצה מטפחתה במים וחובשת את מצחו. הנער קדח והמים הצוננים תססו מחוליו.

'אמי, ראשי, ראשי', לא חדל הבן מבכיו.

עד הצהריים החזיקה אותו בחיקה, מנענעת אותו על ברכיה ושרה לו משיריה. היא הבטיחה להראות לו את הקופים בגני המלך שלמה, את התוכים ואת הברבורים האבוסים. אבל הוא לא ענה ופניו הלכו והחווירו, בשרו סמר וגוו התקשת. דומה שמי הנחל החולים גואים בחזהו הצר, שמים מחנק לגרונו עד שעניו יוצאות מחוריהן.

ומה תעשה, האם תרבע על הרצפה כדוד המלך שבנו ניגף בחטאו ותתחנן לא-ל שיחננהו? ואם גם היא ייחמה את בנה בחטא, ואת עוונה משלם ה' לחיקו? הוי בכי, בכי, אם אומללה, ברכי אלוקים ומותי. כיזב לך הנביא, לא להוליד לך בן בא, כי אם להזכיר לך את עוונך.

הילד שמת את ראשו ואבריו רפו. מוטל היה בזרועותיה ללא רוח חיים. ומה ידע אלישע? האם רק את אשר שם ה' בפיו ידבר? את הנערים קילל ויצאו דובים מיער וביקעו מהם ארבעים ושניים, ואותה בירך בבוהו האלוקים המיתו. והיא הלוא הפצירה בו, אל נא אדוני, אל נא תשלה אותי.

קמה ופנתה אל עליית הקיר. מדרגות העץ חרקו תחתיה. בקירות העלייה כבר פשה העובש הירוק, אבל החדר עמד בטהרתו. דבר לא חסר פה, כל חפץ במקומו. מחכים לאורח שיבוא.

השכיבה את הילד על מיטת הנביא. לו שמרה את טביעת ראשו של אלישע בכר, או את משקע גופו במזרן, או אפילו את ריח זיעתו והכתמים שנספגו בסדין, אולי הייתה יכולה לעטוף את הגו הקטן בהווייתו ורפא לו. אבל לה לא נשאר ממנו כלום. רק זיכרונות, שברי מילים, צל עובר, חלום יעוף.

פני הילד שקטו ויפו כמו הרדימה אותו באחד משיריה. נומה ילדי, נומה, היא ממלמלת, מלטפת את מצחו. ונזכרת בדובים השחורים שיצאו מיער, היא קופצת את אגרופיה כנגדם. לא, היא לא תיתן להם אותו. נחושה קמה, יוצאת מהחדר וסוגרת בעדו את הדלת.

ורצה אל השדה. החום והאבק שמים מחנק לגרונה. שמש הצהריים מכה בעיניה הלאות מבכי, ומטחים של אש מתערבלים עד לגבול השדות. שם נוצצת ברכת המים, מבזיקה ככסף מותך, ואד מיתמר מעליה, אש וגופרית.

אתונות שיקעו את צווארן הארוך במי אפסיים מהבילים, מלקלקות ממימיהן המעופשים, וזבובים ירוקים עטים עליהן בזמזום נוקב. ומרחוק נשמעה געיית פרה, ארוכה ועגומה.

שדה השיבולים נפרש לקראתה גועש ורוגש. הקוצרים טבלו בו עד מותניהם, מתנועעים בתוכו, רומשים וזוחלים, וגם בעלה בתוכם, מניף את המגל. היא

קוראת אליו שייגש אליה. לא משגיחה במבטי האנשים ובחרמשיהם המונפים מעל ראשי האלומות המקושרות. ואולי הם תמהים על צעיפה, צעיף השבת הרקום אבני שוהם, שואלים את עצמם למה התקשטה בו ביום חול. 'שלח לי את אחד הנערים ואת אחת האתונות', היא מצווה על אישה הזקן, 'ארוץ עד איש האלוקים ואשוב'.

אבל הוא מביט בה ומראהו פראי ומאיים. בזקנו הלבן הסתבכו המוץ והתבן, ובפניו העבים, חרושי הקמטים, היא קוראת את חשדו. 'מדוע את הולכת אליו?' הוא שואל ומזקיף את קלשונו בשלף. 'היום לא חודש ולא שבת'.

הנה רק פאה ושכחה יעזוב לה, כמו לעני ולגר. ואם הוא מקנא לה, וקנאתו מבעירה את חמתו?

'שלום', היא מושכת באפסר אחת האתונות, והבהמה האפורה והצייתנית נושאת אליה את עיניה הרכות, המבינות.

'נהג ולך', היא פוקדת על הנער. 'אל תעצור לי לרכוב, כי אם אמרתי לך!' וכך הם מתנהלים, הנער והאתון והיא אחריהם. ימים רבים לא ראתה את אלישע, ורק לפני חג ומועד הייתה שולחת לו טנא פרי או שק קמת. אולי חמסו בני הנביאים את הדורון מידי השליח, זוללים וסובאים ולועגים לה. היא לא צבאה עוד על פתחו, אבל שאלה עוברי אורח איפה נטה את אוהלו.

גם את הנשים שאלה, מאלו שהרסו אליו לבקש את ברכתו ואת עזרתו. האלמנות במלחמתן עם נושיהן, מתחננות שיושיע להן וליתומיהן, והעקרות המבקשות את ברכתו לפרי בטן. הן הביטו בה בקנאה כי לה עשה הנביא נס, בעלה זקן והיא נפקדה בבן.

מעבר לשדות, מעבר למקשאות האבטיחים והקישואים הצהובים, התייצבו שרביטי החמניות. יבשות היו עד לשדן, זרען כבר נשר מתוכן ורק גבעוליהן נותרו על עומדם זקופים במרי. הן הרכינו את ראשיהן הנחושתיים, הכבדים כראשי נשים אבלות. רוח היום החמה נשבה, והחמניות השמיעו אֶוֶשה כחציר יבש – קינה מרירה ממושכת, שהתמזגה באנחתו ובמלמולו הקודר של הסוף על גדות הקישון.

הו, נחל קדומים נחל קישון, תדרכי נפשי עוז. ואיך תעז לגשת אל הנביא ולומר לו: 'אלישע, אני לא ביקשתי ממך דבר. ואתה, אם ביקשת לתקן את אשר עיוותָ בקללך את ארבעים ושניים הנערים ולכן ברכת אותי בבן, האם לא גילה לך האלוקים את אסוני?'

היא רוכבת בשביל העפר הצהוב, בתוואי הנחל, והזרם האטי מפיק עצלות נכאים ושוויון נפש. כלאחר ייאוש הולכים המים העכורים, והערבות מייבבות מעליהם וקנה הסוף נרעד כחולה. אבל הלאה. אל לה להיעצר בקרבת הקישון ולהיבלע בעצבותו. כי אם תודה בכישלונה, אנה היא באה. שנים נשאה בתוכה את המרי, ורק כשבא הנביא ובירכה בבן, דחקה את הקללה והאמינה בברכה. ועתה, האם לא תבוא לפני הנביא ותתבע את הילד מידו? הלוא אמרה לו אל נא תשלה אותי.

דחקה באתון דקת־הרגליים, מושכת באפסר שבידה להוליכה לאשר תחפוץ. השמש המסה את אדי המים החמים, והם בעבעו ועלו לנגדה בענן ערפל. וכמטחווי קשת ממנה, כמו ישמעאל הבוכה לאמו הגר, ריחפו וקרבו אליה פני ילדה, חיבורים ומאומצים מכאב חוליו, כפי שנגלו לה לאחרונה.

'אמי, לאן את הולכת', הוא קורא אליה.

'להודיע לנביא, בני, לבקש את עזרתו', היא עונה, וקולה מהסס כמתנצל. 'ארבעים ושניים נערים ביקע בקללתו, ואת באהבתך ובאמונתך סלחת לו. ועליי, על בנך, אינך מוחלת?'

והיא בוכה, בני יקירי. וקול הילד רוצע באוזניה, נוקב בבשר החי. דק וחנון כזמזום הדבורים בכוורות שבצדי הדרך, נאבקות להשתחרר מכלא דבשן המתוק, מכות בדפנות ומתחננות להתפרץ. לא, היא לא תשוב אחור. אל הנביא היא הולכת לדרוש מידו את פשר החיים והמוות הזה. למה בא ילדה לעולם, ולמה מת. אנפה לבנה מרחפת על פני המים ונעלמת בין קני הסוף. אל תביטי לאחור, האנפה, מעלייך דיה טורפת. אי אן משכנך, דיה. טוסי אל הררי החושך, טוסי אל מדבר ישימון. שנה ועוד מאה שנה אגרשך, כמו אברהם את העיט מעל הפגרים.

האם דמעותיה אלה, או זיעתה הקולחת על לחייה? היא מקנחת את פניה, אבל לחות הקישון כמו גואה מתוכה. ומנגד כבר מתנשאים רכסי הכרמל, ועצים בודדים מופיעים ככבשים תועות, פזורות־נפש, שקפאו על עמדתן. ועצי זית ואורנים מטפסים על חזה ההר, ועצי רימונים מנצים, וכפות תאנים, ומערות נפערות.

היא נכנסת לחללה הלח והטחוב של מערה עמוקה, מתכופפת ומגששת פנימה. מלטפת בהיסוס אבן שהצמיחה אזור, והדממה האפלולית נפערות לקראתה. האם מערה זו איווה לו הנביא למשכן, נחבא מפניה בכהות ההר, בסבך אורנים ושיחי פרא? רק שברי כדים פה בין אבנים גדולות כמצבות, וריח חריף של גללי חמורים נישא ברוח, מעיד על קרבתו של יושב-בית.

היא מטפסת במעלות החצובות בסלע ולבה כבד עליה, אבל רגליה, אויה, קלות כרגלי איילה. אלישע שם, ועל אף שהסנה בוער באש הרגליים אצות לקראתו. אל

לה להאשים אותנו, כי היודע סתרי־לב בחן את מעשיה. היא שהפצירה בנביא לאכול עמם לחם, היא שבנתה לו עליית קיר וחרדה עליו את כל החרדה הזאת. ומדוע לא שעתה לדברי בשמת שהזהירה אותה באפלולית הגורן, פולה משערותיה את שביבי הקש ומנחמת אותה בעיצבון הריונה: 'היזהרי מקרבת איש האלוקים, שקרבתו מזכרת עווןך'?

הפוקד עוון אבות על בנים פקד אותה היום. אבל אלישע שנענה להפצרותיה ובא לאכול עמם לחם, שלן בעליית הקיר בביתה ובירך אותה בבן, האם הוא נקי? קרבתו הולידה את הילד הזה, וקרבתו המיתתו.

מפי עוברי אורח בשונם ידעה על מקום התבודדותו של הנביא, מרגלת אחריו כאישה אוהבת, והנה היא עומדת על ספו. שלי נעלייך מעל רגלייך, היא נושאת את עיניה אל מעלה ההר ואודם השמש השוקעת במערב בווער בעיניה וניחת על ראשה. דממה וציפייה דרוכה.

וכמו בטרם סופת קיץ נעים העצים, ורעם עמום נשמע מרחוק כמשברי ים המכים בחוף. ובעוד האתון סוטה מדרך העפר כמתיראת, וכמו מלאך ה' ניצב לשטן על דרכה, דמות ניצבת מעל למדרון. לא נשוא־פנים ולא מקרין נוגה, אף לא אותו בחור שרירי שנהג בצמד, רק צללית דקה ורופפת על תכול השמים המאדימים. אלישע ניצב כַּנְד ורוח הים נופחת באדרתו.

'הנה הנביא', מכריז הנער ההולך עִמָּה.

והיא נופלת על פניה ומתכסה בצעיף, ושומעת את העומד מעליה, זר ומרוחק בפתח מערתו, אומר לנערו:

'הנה השונמית הלז. רויך לקראתה ואמור לה, השלום לך, השלום לאישך, השלום לילד'.

אכן, הוא הכירה. אבל אינו יודע דבר. חי לו לבדו כנזיר במערתו, עם משרתו והגניו, הוא אינו יודע מה נטע בה ומה הרס, מה כָּנָה בה ומה החריב. שְׁמַע קולי והאזן אִמְרתי, היא רוצה לצעוק אליו, כי אלוקיך לא הודיע לך את חרפתי ואת אסוני.

'שלום', היא עונה לגיחזי ורצה אל האיש. ונועזת פתאום נופלת על פניה ומחזיקה ברגליו, היא שאפילו בחלומותיה לא העזה לנגוע בו. וגם כשניגש גיחזי להדפה אינה מרפה.

ואלישע מגונן עליה. 'הרפה ממנה', הוא אומר, 'כי נפשה מרה לה, וה' העלים ממני ולא הגיד לי'.

ובדברו כך, בלשונו הרכה, נשברת תעוזתה. כעסה מתמוסס. איך תעז פניה כנגדו, איך תאשים אותו. מאז ומתמיד היה נערץ עליה. קולו, דבריו, תורתו. אבי, אבי, רכב ישראל ופרשיו. אבל קולה מתמרמר, כואב:

'האם שאלתי בן מאת אדוני, הלוא אמרתי אל תשלה אותי.'

וכוונתה לא רק לבן, כי אם למאור פניו כשנענה להפצרותיה ובא לאכול אֶתה לחם, ואחר כך כשלן בעלייתה, ולבסוף כשבירכה בבן. כי הוא אלישע, נביא ואיש אלוקים. והיא השונמית, אמנם אישה גדולה וחכמת-לב, אבל ערירית ואישה זקן.

'חגור מותניך וקח את משענתי בידך', מצווה אלישע על הנער, 'וכי תמצא איש לא תברכנו, וכי יברכך איש לא תענה, ושִׁמְתָּ משענתי על פני הנער.'

אבל היא יודעת, זה לא יועיל. לא נערו ולא משענתו ישיבו לה את ימי התקווה והאושר, הימים בהם אכל על שולחנה ולן בעלייתה. הימים בהם הייתה רכה ורצויה לעצמה ולאחרים, אישה גדולה לא רק בגופה כי אם גם בנפשה. ימי הקרבה האלה חלפו לבלי שוב, ורק את הילד, פרי אותם ימים, היא רוצה להחיות. ולכן לא תרפה ממנו.

'חִי ה' וְחִי נַפְשְׁךָ אִם אֶעֱזֹבְךָ', היא אומרת.

וכורעת בין רגבי האדמה הקשה, בסבך האורן השורט, היא לופתת את רגליו: רק אתה, אתה.

,

'ומי ידבר לך אל המלך ואל שר הצבא', בזה לה, לועגת לה אבישג.

כמה קְדָרוֹת מרק הכינה לה, כמה כיכרות לחם לשה, ועוד בפיה דברים להציק לה ולהעליבה. וכי מה פעלת ומה עשית בימי חלדך, היא אומרת. כל יגיעתך לרוח, זרים יושבים על אדמתך.

אח, אח, ידי אבישג כותשות בעלי את העשבים המרים, וריחם החרוף, בלול בזיעת כעסה, פושה מסביב. אח, אח, ומה חשבת כשהלכת מכאן, שבתוך עמך את יושבת? אח, עברו הימים. את עזבת את ארצך ואת מולדתך, הלכת למצוא לך מקלט בארץ פלשתים. וכעת לכי צעקי אל המלך, שטחי תלונותיך לפני שר הצבא. ביתך נלקח, שֶׁדֶךְ שדד. השופט בארץ הזאת לא יעשה משפט.

משכימה עוד בטרם ייבש הטל, טופפת אבישג בנעליה הבלות ושמלותיה המטולאות נשרכות על הרצפה, שקועה בהרהוריה הקשים. חלפו עברו ימי זוהרה. אהה, התענגויות ההם בחצר המלך, סמכוני באשיות רפדוני בתפוחים. והנה היא כאן, בעיר הולדתה, ושכניה בזים לה וירושתה נאכלת. היא פוחדת יומם ולילה, וצל הרים היא רואה כהרים.

טביעת אצבעותיה בכלים שנסדקו והתעפשו ממאכלים קהים. עולש טחון, חרובים כתושים, אזוב יבש. 'זמה רצית', היא פוערת את פיה חסר השיניים. 'ביער לקטתי. רק השורשים האלה היו ראויים למאכל'. ועוד היא אומרת: 'לולא היו לי אלה, הייתי גוועת ברעב'.

גווה גל עצמות, אבל קומתה זקופה ואצבע המורה שלה מזדקרת באיום. מזהירה ומשתיקה: אל תתערבי במעשיי. אני על ביתי אשים משמר. לא ארפה עד ששייבו לי את נחלתי ואת גזלתי, הבית והשדה.

ילדותית כמו נערה סכלה היא משתעשעת בחזיונות, ומטיפה גם לך מוסר: 'נחלת אבות לא עוזבים'.

עמק זרעאל, התבור, הגלבו. עיניה מלטפות מבעד לחלון את הנוף. מולדת, היא נאנחת, נחלתי האהובה, וגומעת בעיניה את מראן. כי לא עוד אל דודה תערוג, כי אם אל אפיקי מים. האלונים והברושים, גבנוני ההרים והגאיות, אדמת העמק וההר. כל הרחוק קרוב לה כעת בעיני רוחה. והשונמית עומדת ומביטה כמוה, ורואה שתי נשים ולהן כנפיים ככנפי החסידה נושאות את האיפה בין ארץ ושמים, לבנות להן בית בארץ גאולתן.

ובאחד הימים, מתחממת ליד התנור והמרק מתבשל בפרור, מתפכחת אבישג ושואלת: 'למה קמת והלכת, האומנם רק מפני הרעב?'

ואיך תסביר שאלישע אמר לה: 'קומי, לכי וגורי באשר תגורי, כי קרא ה' רעב על הארץ וגם בא שבע שנים'. האם יכלה להמרות את פי הנביא שהחיה את בנה? 'אהה, גוי עלה על ארצך', לועגת לה אבישג, ומונה שוב את הקללות: 'הגזם והארבה והילק והחסיל... ואת עזבת אותי ואת שכנייך, נטשת בעת בצרה'.

'למען הילד...' היא מתגוננת. אך האומנם רק למענו? די, היא מליטה את פניה בידיה, לא תקשיב עוד לתוכחותיה של אבישג זו. זקנה הוזה, מכשפה! היא עשתה כמצוות אלישע. צררה את שמלותיה ואת הילד, חבשה את החמור ועזבה את ביתה ואת אישה הזקן. 'לאן את הולכת?' עצר בה הרועה, נטוע במי הנחל הרדודים ורוחץ את הרחלות לקראת הגז. אנפה רטטה בין קני הסוף, נבלעת בסבך בנצנוץ כסוף. לאן הולכת האנפה, וכי יכלה להשיב לו. הנביא ציווה, ואולי היה זה צו הלב?

והקיץ היה אז במלוא תוקפו, והארץ יבשה ומנוגבת. וכמו באה כבר הקללה, הפואה הצטמקה, והפרות החמיצו ונשרו. ובשולי הדרך שוב עקץ החוח העקוד, כניזון מעפר הנחשים בעמק החרוך. והיא רצתה למלט את נפשה ואת הילד, ובדבר הנביא הלכה. האם ייחשב לה הדבר לחטא?

בגרו המדרגות היא עומדת, מטה אוזן לנשימת בנה. 'השונמית', הן קוראות לה, 'השונמית'. כל אותן נשים מיהודה ומהגליל המשחרות לפתחה, מבקשות שתתפלל עבורן לפרי בטן. כי לה נעשה הנס, היא זכתה בבן, ומה אם היא עוד זוכרת את האישה שהשתוחחה פה למרגלות הגלבווע, מגרדת את עפרו, כמוני כמוך, מתייפחת, אָל טל ואל מטר.

בשובה לשונם המתה עליה העיר: 'הזאת השונמית?' שמלתה בלתה, ביתה נחרב, נחלתה נגזלה. ובראש כולם עמדה אבישג, זועקת כמלכה שהודחה מכיסאה: 'בגד, בגד!' ואיך תבוא אל המלך יהורם. האם תאמר לו שבמצוות הנביא עזבה? והלוא הוא כינה את אלישע עוכר ישראל, וגם אמר: 'כה יעשה לי אלוקים וכה יוסיף אם יעמוד ראש אלישע בן שפט עליו היום'.

דוחפת את אסוך השמן בכנף בגדה, היא יורדת אל היולדת. לשה ומעסה את כרסה, והילד נפלט מבין ברכי הנערה ומוטל בין ידיה, צורח כמו לא חיים העניקה לו כי אם שבר גדול. ריח לבונה מרמתוק עומד בחדר הקטן, והיא מוזגת ממי המעיין הצלולים ורוחצת את פצעו.

אחר כך לוקחת אותו בשמת בידיה האמונות, וכשחם בשרו נותנת אותו בחיק אמו. ידי בשמת רכות, רחמניות. היא לעולם אינה גוערת ביולדת, אף אם זו אחת מבנות ציון המעוננות. וגם בה בשובה לשונם לא גערה, מנסה לרכך את מכתה. 'לכי אל המלך יהורם', יעצה לה. 'הוא ביזרעאל כעת, מחלים ממלחמתו בארם, ורוחו טובה'.

היא תלבש לבן כאחת הרוקדות בכרמים, תקלע זר פרחים בשערה, וכחוגגת תבוא בהמונם. יראה בנה, יראו כולם, ולא יאמרו עוד שבגלל בגידתה היא נענשת. ובגן המלך מהללים במינים ובעוגב, משחקים בתופים ובצלצלים. העם נאסף מתחת לזמורות הגפנים ובמטעי התאנה והזית. מעיין מפכפך ומימיו צונחים במפל רועש ושוצף, ועד למרחוק נוצצים מי הבְּכֹכֹת כמראות מלוטשות. וסביב סביב מנצצים פרחי הקיץ, אמנם קטנים עדיין ורפים, כי שבע שנים רעבה האדמה ולא הדשיאה עשב ולא הזריעה זרע. וגם שיני הטורפים, הארבה הילק והחסיל, עוד ניכרים בלבוב המהסס. העצים לא הגביהו צמרת, וביער לא צמח הפרי. וגם במרכבת המלך המקפצת בשער, וכל העם מריע לכבודה, ניכר השכול והאלמן. האם אין זו מרכבת אחאב שדמו נוצק בחיקה? אחאב מת במלחמת ארם, ובנו יהורם מחלים מעוד אחת ממלחמות ישראל, ועמו גם אורחו, יהושפט מלך יהודה. היא מרחיבה את צעדיה ומתרחקת משם. בל יראוה מכירה המתכחשים לנביא אלישע ומכפישים גם את שמה. הנה השונמית הלזו, הם יאמרו. היא נטשה אותנו ודבקה באויבינו הפלשתים, וכעת היא באה להתחנן למלך שישב לה את נחלתה

הגזולה. והלוא אביו אחאב הוא שרצח את נבות היזרעאלי וגזל את כרמו, ואיך תקווה ממנו למשפט צדק?
 קרבה אל מקווה המים בו טובלים המצורעים. שבעה ימים לאחר שנרפא בשרם יגלחו את שער ראשם ואת זקנם, יכבסו את בגדיהם וירחצו במים. אחר כך ייטהרו מצרעתם. ואולי גם היא תרד לטבול בבִּכְהָה הזו, הלוא גם לה יש צורך להיטהר.
 בנה כבר פשט את בגדו ועלה על גשר האבן. היא משליכה לעברו ענף עץ זית והענף טס כציפור בקשת רחבה. צולל הרחק, בעבר האחר של הגדה. ומה חושב בנה בהביטו בה כך? כבר אינו נער, ידיו החסונות שזופות כענפי עץ והאור בוהק בשריריו המוצקים. ואולי הוא חס עליה? אישה במיטב שנותיה שבעלה הלך ואתו נסו צלליה. כדג מהיר הוא צולל, חותר במים ושב אליה וענף עץ הזית בפיו. משליך אותו לרגליה כשרביט מנצחים, ומחיבתו לה אומרות עיניו: עד חצי המלכות. אנשים נעצרים להביט בהם. אולי הם שואלים מי אלה המשתעשעים כצמד אוהבים. שהרי היא, בקומתה התמירה ובנזר הפרחים שלראשה, יפה בעיני בנה וכולה מחמדים.

'שובי, שובי השונמית', קורא אחריה קול מהמים.

והיא רואה את גיחזי עולה ממקווה המצורעים, צולע על ירכו שנפגעה במלחמה, ונזכרת בדברי בשמת עליו ועל שני בניו המצורעים שהביאו את בשורת התשועה לשומרון הנצורה. מאז נרפאה צרעתם, וכעת מבצבץ בשרם טהור כבשרו של יילוד בן יומו. וגיחזי, עוד בטרם יתעטף בבגדיו, מחזר אחריה בלשון חלקלקות:

'מה יפו פעמיך השונמית. שובי, שובי ונחזה בך...'

הנה זה הרע היחיד שנותר לה. המנוּדָה למנוּדָה, הדחוי לדחוויה. הילכו שניים יחדיו בלתי אם נועדו? ובעוד הוא מספר לה על אלישע, שגירש אותו מביתו רק משום שלקח מאויב העם, נעמן שר צבא ארם, כמה חליפות בגדים ומעט כסף, קרבה אליהם מרכבת המלך. בתרועת חצוצרות נעצרה לידם, ורץ נשלח לקרוא לגיחזי. המלך יהורם מבקש להתפאר לפני אורחו המלך יהושפט בנביאי ארצו. וגיחזי הלוא היה משרת אלישע.

'ספרה נא לנו על הגדולות אשר עשה אדונך אלישע', אומר המלך לגיחזי בלשון חנפים. וגיחזי, שתפארת אדונו תפארתו, אינו חוסך במילים. הוא מספר איך בא אלישע אל בית השונמית, ואיך מצא את בנה המת שכוב על מיטתו, איך סגר את הדלת בעד שניהם והם שמעו אותו מתפלל אל אלוקיו. אחת הנה ואחת הנה הלך בבית, ושבע פעמים עלה על הילד וגהר עליו עד שחם בשרו. והנער זורר ופקח את עיניו. 'ואחר כך קרא לי הנביא ואמר, קרא לשונמית הלז', ממשיך גיחזי ומראה

עליה, על השונמית העומדת ליד מרכבת המלך. 'ואני קראתי לה ואמרת, שאי את בנך'.

אכן, שאי את בנך אישה גדולה, חגרי מותנייך ואזרי עוז. כי זו הפעם לא הנביא יושיע לך, ולא גיחזי וגם לא כל עבדי המלך. רק את, את תעשי לביתך. הרימי קול צעקה על נחלתך שנגזלה. וגם אם אחאב אבי המלך פשע בנבות היזרעאלי ורצח אותו, את ובנך חיים היום.

ובבוא סריס המלך לבשר לה שהשיב המלך את נחלתה וגם את כל תבואת השדה מיום עזבה את הארץ ועד עתה, עומדת אבישג בפתח וצוחקת בפיה המשחיר. האם אישה זקנה היא זו, שחזרה מנדודיה וקמטים חורצים את עורה כנתיבים במדבר? או בת ציון שמאהביה בגדו בה, ובשובה לארצה לנטוע כרמים ולשתות מיינם, לנטוע גנים ולאכול מפריים, מצאה את ביתה חרב ואת שדה מחולל, ומאין יבוא גואלה?

בשביל הגן המוזנח מזדחל נחיל נמלים, גם הן שבות אל קנן. צירי הדלת חורקים, קורות העץ הרקיבו, תולעים מכרסמים את הסף והעובש אוכל את הכתלים. אכן, חסד עשה לה הנביא ששלח אותה הרחק בשנות הרעב, וכך גמל אותה מרעבונה. כי הנה מעליית הקיר הקטנה הזו שנשמרה בטהרתה ישוב וייבנה הבניין כולו. כל חפץ כאן במקומו, עומד ומחכה לשובה.

ובחלון כבר שוקע הר הגלבווע באפלת הערב, מתכנס בשדות עמק יזרעאל. הרי עמון ניצתים באודם השקיעה, ורמות יששכר מתקמרות לקראת האור האחרון. ברחובה בכי תינוקות ושיר אמהות. רחש שכשוך מים בבור וציוצי ציפורים מקננות. געיית פרות שבות מהמרעה, ומזמורי דוד בפי שכנה הזקן, 'אשרי יושבי ביתך', כבעבוע מים נספגים חרש בערוץ נחל יבש.

היא אוהבת את הארץ הזאת, ולכן חביבים עליה עדייה. הנה פרי עץ ההדר מצהיב, ופרי עץ הזית מבשיל שחור וקשה. ואולי תופיע מעל התאנה ציפורה הירוקה? היא תזמר לה: קחי לך חֶרֶט ברזל וכתבי בספר, וחתמי ותני את הספר בכלי חרס למען יעמוד ימים רבים. כי עוד יקנו בתים ושדות בארץ הזאת, ועוד תטעי כרמים בהרי השומרון, ונבנית ויצאת במחול משחקים, והייתה לך לירושת עולם.

האישה השונמית באגדת חז"ל

תמר קדרי

האישה השונמית נזכרת במדרש בין עשרים ושלוש הנשים הגדולות בצדיקות והישרות שהיו בישראל (מדרש תדשא, כא, י"ד אייזנשטיין, אוצר מדרשים, ניו יורק 1915, עמ' 486). אחת המסורות קובעת שהייתה אחותה של אבישג השונמית, כנראה בשל הכינוי המשותף לשתיהן (פרקי דר' אליעזר, מהדורת היגר, 'חורב', פרק לב). החכמים מהללים את הכנסת האורחים של האישה השונמית. לדבריהם יש ללמוד ממעשיה שראוי שכל אדם יכניס לביתו תלמיד חכם ויאכילהו וישקהו ויהנהו מנכסיו; אדם הנוהג כך כאילו נדבק בשכינה (פרק צדקות, א, אייזנשטיין, אוצר מדרשים, עמ' 499). במזמור 'אשת חיל' היא זוכה לשבחים על שנתנה לאלישע הנביא לאכול: 'כפה פרשה לעני וידיה שילחה לאביון' (משלי לא, כ). עוד נאמר עליה במזמור זה: 'קמו בניה ויאשרוה' (שם כח), משום שנתקיימו בה דברי הנביא וזכתה לבן (מדרש אשת חיל, ש"א ורטהיימר, בתי מדרשות, ב, ירושלים תש"ם).

על אירוחו של אלישע הנביא מספר המדרש כי אלישע היה מהלך מהר אל הר וממעה אל מערה. כשהגיע לעיר שונם קיבלה אותו האישה השונמית בכבוד גדול (פרקי דר' אליעזר, שם). אמרה האישה לבעלה 'הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא ע'בר עלינו תמיד' (מלכים ב ד, ט). חז"ל שואלים: כיצד ידעה כי הוא איש קדוש? תשובתם היא כי השונמית ראתה שאלישע אינו מביט בה, וכל מי שגודר עצמו מן הערווה נקרא קדוש (ויקרא רבה כד, ו). אפשר שמדרש זה רומז

* נכתב כערך אנציקלופדי עבור התקליטור 'אנציקלופדיה לנשים יהודיות', שיצא לאחרונה באנגלית: *Jewish Women: A Comprehensive Historical Encyclopedia*, edited by Paula E. Hyman and Dalia Ofer, Shalvi Publishing Ltd, Jerusalem 2006

לכך שהשונמית הייתה אישה יפה (אולי כמו אבישג), ולכן אלישע נזהר במיוחד שלא לתת את עיניו בה.

כשראתה השונמית שאלישע שב ועובר בשונם הציעה לבעלה: 'נעשה נא עלית קיר קטנה ונשים לו שם מטה ושלחן וכסא ומנורה והיה בב'או אלינו יסור שמה' (מלכים ב ד, י). לדברי המדרש מעשה זה של השונמית הוזכר בתפילתו של חזקיהו המלך. כאשר נודע לחזקיהו שמותו קרוב הסב פניו אל הקיר והתפלל (ישעיהו לח, ב). לדעת חז"ל הקיר לא היה הכיוון שאליו התפלל חזקיהו, אלא נושא תפילתו. חזקיהו אמר לקב"ה: אתה החיית את בנה של השונמית משום שעשתה עליית קיר אחת קטנה לאלישע. האם לא תחיה אותי, שסבי חיפה את ההיכל כולו בכסף ובזהב? תפילתו של חזקיהו נתקבלה והקב"ה האריך את חייו והוסיף לו חמש-עשרה שנים (בבלי ברכות י ע"ב).

אלישע ראה את כל הטובה שעשתה עמו השונמית ורצה להשיב לה כגמולה. הוא קרא לה והיא ניגשה ונעמדה בפתח (מלכים ב ד, טו). למה עמדה בפתח ולא ניגשה אליו? המדרש מספר שלא הייתה אישה שהעזה להסתכל בפניו של אלישע בן שפט הנביא, מחשש שתמות (פרקי דר' אליעזר, שם).

אלישע בישר לאישה השונמית שהיא עתידה ללדת בן פרי מעיה. אמרה לו השונמית: אדוני זקן מאוד וחדלה ממני אורח נשים (פרקי דר' אליעזר, שם). לפי מסורת אחרת אמרה לאלישע: כאשר המלאכים בישרו לשרה שהיא עתידה ללדת בן, אמרו לה 'למועד אשוב אליך כעת חיה ולשרה בן' (בראשית יח, יד). ואילו לי אמרת: 'למועד הזה כעת חיה את חובקת בן' (מלכים ב ד, טז); מדוע אינך מבטיח לי כי תשוב אליי במועד זה, כשם שהבטיחו המלאכים לשרה? אמר לה אלישע: המלאכים ידעו שהם חיים וקיימים לעולם, ולכן הבטיחו לשוב. אבל אני בשר ודם, היום קיים ומחר מת. לכן אני מבשר לך את בשורתי בלשון זו, כי היא תתממש בין שאחיה ובין שאמות (בראשית רבה נג, ב). מדרש זה מציג את השונמית כאישה זהירה, וחושף את חששותיה: הבטחתו של הנביא חורגת מגדרי הטבע, ונס כזה לא קרה מאז ימי אברהם ושרה. השונמית מנסה להיאחז בדבר ממשי ומשתדלת שלא לטפח תקוות שווא, כי היא יודעת כמה עמוקה תהיה האכזבה.

הקב"ה עשה את רצונו של אלישע הנביא ונתן לשונמית בן. על כך, אמרו חז"ל, נאמר בתהלים קמה, יט 'רצון יראיו יעשה' (פרקי דר' אליעזר, שם). ממעשיה של

השונמית ושל שרה אמנו למדו חז"ל כי שכרה של מצוות הכנסת אורחים הוא לידת בנים (מדרש תנחומא בובר, כי תצא ב).

כאשר גדל הנער יצא לראות בקוצרים, וקרהו אסון ומת. הלכה השונמית להר הכרמל ונפלה לפני אלישע ופניה לרצפה. אמרה לו: 'השאלתי בן מאת אדני הלא אמרתי לא תשלה אותי' (מלכים ב ד, כח). במדרש מסופר כי שטחה לפניו את תחושותיה באמצעות משל. אמרה לו השונמית: הכלי היה ריק, ועתה התמלא ונשפך (פרקי דר' אליעזר, שם). משל זה משווה בין שני כלים ריקים, האחד היה ריק מלכתחילה והאחר היה מלא וכל תוכנו נשפך. בדברים אלה רומזת השונמית למצבה: כאשר הייתה ללא בנים הרגישה כמו כלי ריק. גם עתה היא במצב זהה, אלא שתחושת החסר קשה יותר, משום שדבר מלא התרוקן. האבדן, מות בנה, אמנם משיב אותה למצב שבו הייתה בעבר, אולם למעשה היא חשה שמצבה גרוע בהרבה.

במלכים ב ד, כז מסופר כי כאשר השונמית נפלה לרגליו של איש האלוקים, ניסה גיחזי למנוע זאת ממנה: 'ותחזק ברגליו ויגש גיחזי להדפה'. המדרש דורש את המילה 'להדפה' כראשי תיבות: הוד שביופיה, ולומד מכאן כי גיחזי הדף את השונמית בהוד שביופיה, בין דדיה. חז"ל מציינים שאף אלישע הנביא היה מקפיד מאוד בענייני עריות, גיחזי לא נהג כך. גיחזי היה גדול בתורה, אלא שהיו לו שלושה חסרונות: עינו היתה צרה – שמנע תלמידים מאלישע; הוא היה פרוץ בערווה – שהדף את השונמית בין דדיה, ולא היה מודה בתחיית המתים – על כך להלן (ירושלמי סנהדרין י, ב [נ"ב ע"ב]).

אלישע לקח את המשענת שלו ואמר לגיחזי: לך ותן את המשענת הזאת על פני הנער ויחיה, ואל תאמר דבר בדרך. היה אלישע כשוחק בעיני גיחזי, ולא עשה כאשר אמר לו. היה גיחזי פונה לכל אדם שפגש בדרכו ואומר לו: התאמין שהמטה הזה מחיה מתים? (פרקי דר' אליעזר, שם). לפי מסורת אחרת, כאשר פגש בו אדם בדרך ושאל אותו: מאין ולאין, גיחזי? היה גיחזי משיב לו: אני הולך להחיות את המתים! אמר לו אותו אדם: לא אתה מחיה מתים, אלא הקב"ה, שעליו נאמר 'ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל' (שמואל א ב, ו). לכן כאשר בא אל בנה של השונמית לא הועיל בכלום. חזר גיחזי לאלישע. אמר לו אלישע: אם אכן היה מת, יודע אני כי לא היה מתעורר על ידך – שכן גיחזי לא היה מודה בתחיית המתים (ירושלמי סנהדרין שם). הלך אלישע ברגליו, ונתן פיו על פיו של הנער ועיניו על

עיניו, והתחיל מתפלל לפני הקב"ה: ריבון כל העולמים כשם שעשית נסים על ידי אדוני אליהו והחיית את המת, כך יחיה הנער הזה, והקב"ה נעתר לתפילתו (פרקי דר' אליעזר, שם).

באחד המדרשים מסופר שבנה של השונמית הוקם לתחייה פעמיים. בפעם הראשונה מת בשדה ואלישע החיה אותו, כמסופר במקומו. הפעם השנייה הייתה לאחר מותו של אלישע. בנה של השונמית הוא 'האיש', שעליו מסופר במלכים ב יג, כ-כא כי נגע בעצמות אלישע ומיד קם לתחייה. הוא מת משום שהיה רשע, ולכן כשהשליכו אותו לקבר אלישע קם לתחייה אבל מת מיד, וקברוהו במקום אחר (מדרש תהלים, מהדורת בובר, כו, ז).

המדרש המאוחר משתמש בסיפור השונמית כדי לתאר את אשר יקרה בתחיית המתים. כשם שבנה של השונמית קם לתחייה, אכל ושתה ונשא אישה, כך יקרה לכל המתים שיקומו לתחייה בתחיית המתים (תחיית המתים, אייזנשטיין, אוצר מדרשים, עמ' 578).

סיפורה של השונמית מלמד כי דאגה להזנתו של אדם אחר גורמת להקדמתה של תחיית המתים, שכן השונמית האכילה את אלישע – 'ותחזק בו לאכול לחם' – וזכתה להחיות את בנה (שיר השירים רבה ב, ה סימן ג).

החכמים הארצישראליים מזכירים את סיפור בנה של השונמית באופן משעשע כאמצעי ללימוד על הלכות טומאת המת. על פי כללי הטומאה המת עצמו אינו טמא, אבל כל הנוגע במת נטמא. לכן כאשר בנה של השונמית מת, הוא עצמו לא היה טמא, אבל כל מי שהיה עמו בבית נטמא בטומאת מת לשבעה ימים. כאשר קם הבן לתחייה היה טהור, והנה כאשר נגעו בו הסובבים אותו, לוודא שהוא בחיים, הם טימאוהו, כי היו טמאים בטומאת מת ממנו. על כך נאמר הפתגם: 'מטמאיך לא טימאוני ואתה טימאתני'. הבן אומר לסובבים אותו: 'מטמאיך – כלומר, אני שטימאתי אתכם בטומאת המת שלי – לא טימאוני' – כלומר, לא טימאתי את עצמי, שהייתי טהור; ואתה טימאתני' – ואתם אלו שטימאתם אותי, לאחר שקמתי לתחייה, כי הייתם טמאי מת ונגעתם בי (ספרי זוטא במדבר יט, יא). אולם מסורת בבלי גורסת כי כל הדיון בטומאת המת שגורם בן השונמית הוא דבר של בורות: מת מטמא, וחי אינו מטמא (בבלי נידה ע"ב).